

LA SITUACIÓ DEL CATALÀ A FRANÇA

ASPECTES JURÍDICS I DOCENTS
I ESTUDIS SOBRE LA MATÈRIA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS

LA SITUACIÓ DEL CATALÀ A FRANÇA

ASPECTES JURÍDICS I DOCENTS
I ESTUDIS SOBRE LA MATÈRIA

Comunicació pronunciada per
JOAN BECAT I RAJAUT
el dia 21 de febrer de 2000

BARCELONA
2000

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Becat, Joan

La Situació del català a França : aspectes jurídics i docents i estudis sobre la matèria

Referències bibliogràfiques

ISBN 84-7283-538-3

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Filosofia i Ciències Socials

II. Títol

1. Català — Dret i legislació — França 2. Català en l'ensenyament —

Catalunya del Nord 3. Català — Aspectes socials — Catalunya del Nord

804.99-087(448.9)

© Joan Becat i Rajaut

© 2000, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: novembre de 2000

Tiratge: 600 exemplars

Text revisat lingüísticament pel Servei de Correcció de l'IEC

Compost per fotocomposició gama, s. l.

Carrer d'Arístides Maillol, 3, 1r. 08028 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-538-3

Dipòsit Legal: B. 45978-2000

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

TAULA

Sigles	7
Introducció	9
El debat al voltant de la firma de la Carta Europea per a les Llengües Regionals o Minoritàries	11
La situació jurídica de les llengües regionals a França	17
Un element visual i simbòlic, la toponímia	21
La situació de l'ensenyament del català i la demanda social	27
El català dins els ensenyaments primari i secundari públics	27
L'enquesta del 1995 sobre l'ensenyament bilingüe a les maternals	28
El català a Catalunya Nord: els estudis sobre l'ús del català i les actituds de cara a la llengua	31
L'ús i la percepció de la llengua	31
Els treballs de sociolingüística de l'ICRECS	32
Les enquestes de Média Pluriel	32
El paper de l'Institut d'Estudis Catalans i de la seua Delegació Territorial a la Universitat de Perpinyà	35
DOCUMENTS ANNEXOS	39
1. El marc jurídic i administratiu de l'ensenyament del català a França	41
2. L'enquesta del 1995 sobre l'ensenyament bilingüe a les maternals	45
3. L'ensenyament primari i secundari del català a Catalunya Nord	49
4. L'ensenyament del català a la Universitat de Perpinyà: l'Institut Franco-català	55

5. L'ICRECS: la recerca sobre el domini català a la Universitat de Perpinyà	57
6. Modalitats i balanç de la revisió toponímica del cadastre a Catalunya Nord, febrer de 2000	61
7. Elements sobre el cas de la correcció dels topònims catalans del cadastre de Perpinyà i la sentència del Tribunal Administratiu de Montpellier del 26 de març del 1997	67
8. Modalitats i balanç de la revisió toponímica dels mapes IGN de Catalunya Nord, febrer de 2000	73

SIGLES

APLEC	Associació per a l'Ensenyament del Català
BEP-CAP	diploma d'ensenyament professional – certificat d'aptitud professional
BOEN	<i>Bulletin Officiel de l'Education Nationale</i>
BTS	diploma de tècnic superior
CAPES	certificat d'aptitud pedagògica per a l'ensenyament secundari
CNDP	Centre Nacional de Documentació Pedagògica
CNRS	Centre Nacional de Recerca Científica
CNU	Consell Nacional d'Universitats
CREC	Centre de Recerca i d'Estudis Catalans
DEA	diploma d'estudis aprofundits (curset de doctorat)
DESS	diploma d'Estat de serveis socials (curs de postgrau)
DEUG	diploma d'estudis universitaris generals
DNGIN	diploma nacional de guia intèrpret nacional
DUEC	diploma universitari d'estudis catalans
FEN	Federació de l'Educació Nacional
FLE	francès com a llengua estrangera
FSU	Federació de Sindicats Unificats
ICRECS	Institut Català de Recerca en Ciències Socials
IEC	Institut d'Estudis Catalans
IFC	Institut Franco-català
IGN	Institut Geogràfic Nacional
IUFM	Institut Universitari de Formació de Mestres
LEA	llengua estrangera aplicada
LV1	llengua viva 1
SETELCAT	servei d'ensenyament del català a distància
SGEN	Sindicat General de l'Educació Nacional
SOS	(sigla convencional per a demanar socors; sense equivalència literal)
TAL	tractament automatitzat de les llengües
UCE	Universitat Catalana d'Estiu

UdG	Universitat de Girona
UMR	unitat mixta de recerca
UOC	Universitat Oberta de Catalunya
UPF	Universitat Pompeu Fabra
UPRES	unitat pròpia de recerca de l'ensenyament superior
URV	Universitat Rovira i Virgili

INTRODUCCIÓ

Després d'una presentació del debat sobre la firma de la Carta Europea per a les Llengües —i finalment el refús de firmar-la—, que va animar l'any 1999, potser amb més atenció a Catalunya que no pas a França, per situar d'antuvi el tema, i després de caracteritzar les actituds dels diferents actors, us presentaré un balanç de la situació del català en quatre dels àmbits on hi ha alguns elements que permeten d'objectivar al màxim —però no totalment, i ja veurem per quines raons— la meua exposició: 1) el marc jurídic, 2) la toponímia, 3) la situació i els menesters de l'ensenyament, 4) els estudis sobre l'ús del català i les actituds de cara a la llengua. Acabaré amb una reflexió personal sobre el paper que pot jugar l'Institut d'Estudis Catalans en aquest context, especialment a través de la seua Delegació Territorial ubicada a la Universitat de Perpinyà.

Per a la descripció de la situació del català a França i a Catalunya Nord, procuraré ser tan honest i tan poc militant com pugui. No sé si hi arribaré, car faig part dels ciutadans francesos que es manifesten públicament a favor de les llengües territorials no reconegudes pel seu propi estat i, d'altra banda, sé que hi ha tots els aspectes afectius i les implicacions de l'acció quotidiana que poden pertorbar la meua visió de les coses, com ens expliquen prou bé els sociòlegs i els etnòlegs. La meua manera de ser honest serà de dir-vos el que exposaria en qualsevol àmbit altre que l'IEC, per exemple, a qualsevol universitat francesa o als mateixos serveis de l'Estat, suposant que s'ofereixi la mateixa oportunitat.

Encara que pugui semblar sorprenent, aquesta situació se'm va presentar realment dues vegades l'any passat: primer al febrer, quan em van demanar de redactar un informe prou complet, *Rapport sur l'aire catalane en France*,¹ per al

1. *Rapport sur l'aire catalane en France, établi pour M. le Recteur Jérôme Chapuisat, Cabinet de M. le Ministre de l'Éducation nationale, de la recherche et de la technologie, chargé des cultures et langues régionales*, ICRECS, Perpinyà, 02/02/1999, 86 p., 21 x 29,7 cm, multicopiat.

gabinet del ministre d'Educació Nacional, de Recerca i de Tecnologia, i després al novembre, quan el Ministeri de Cultura, mitjançant la seua Delegació General de la Llengua Francesa, em va demanar de redactar una nota més breu, d'unes trenta pàgines, *Catalan (fiche langues de France)*.² Més endavant n'aclariré les circumstàncies i la significació, car no cal creure, sobretot, que són informes per a actuar. Però, per tornar als enfocaments d'aquesta comunicació, podreu comprovar que molts dels elements que utilitzaré avui s'hi troben també, amb comentaris semblants.

2. *Catalan (fiche langues de France)*, Ministère de la Culture, Délégation générale à la langue française, Paris, 30/11/1999, 35 p., 21 x 29,7 cm, multicopiat.

EL DEBAT AL VOLTANT DE LA FIRMA DE LA CARTA EUROPEA PER A LES LLENGÜES REGIONALS O MINORITÀRIES

Com és notorietat pública, França no ha ratificat la Carta Europea per a les Llengües Regionals o Minoritàries del Consell d'Europa,³ i queda, doncs, en l'últim reducte dels estats que no ho han fet. Aquesta reticència a reconèixer les seves llengües pròpies és una constant. Per exemple, si va firmar la Carta de les Nacions Unides sobre els drets dels infants, ho va fer sense l'article que afirma el dret a la identitat cultural i lingüística. Amb un argument, sempre el mateix fins ara: no firma no pas perquè no vol, sinó perquè no la concerneix aquest dret, car a França només hi ha una llengua i una cultura, la francesa, i l'Estat garanteix que hi accedeixin tots els nens del seu territori.

Hi ha evidentment una gran part de cinisme per part dels qui afirmen públicament aquestes posicions amb coneixement de causa, però ho cal prendre com un fet social, ja que l'opinió pública en conjunt i molta gent, poc informada o educada sobre aquest tema, s'ho creu, ho dóna per bo i, amb el convenciment del paper tant històric com actual de França, s'ofèn si es diu que la pàtria de la declaració dels drets de l'home no respecta un d'aquests drets fonamentals. Fins i tot no sé si, a França mateix, val la pena argumentar i prendre de front aquestes posicions, ja que sem en el món de les coses donades per descomptat.

Aquest argument ja va ser avançat per no firmar documents anteriors europeus semblants en diverses ocasions i amb governs d'orientació política diferent. A finals dels anys setanta, el primer a utilitzar-lo va ser el primer ministre Raymond Barre, sota el mandat presidencial de Valéry Giscard d'Estaing i una

3. Carta Europea per a les Llengües Regionals o Minoritàries, adoptada pel Consell d'Europa el 5 de novembre del 1992. Consta de noranta-quatre articles o apartats. Dins la seua proposta inicial de firma, el primer ministre Lionel Jospin indicava la possibilitat de firmar-ne trenta-cinc només (segons la carta de missió que va enviar al Pr. Carcassonne).

majoria parlamentària de dretes, i uns deu anys més tard ho va tornar a fer servir el president François Mitterrand, portat per una majoria d'esquerres. En ambdós casos amb una gran tranquil·litat i sense escàndol dins la premsa ni debat polític o ciutadà, llevat de les reaccions sempre marginals i marginades dels defensors de les llengües regionals.

Això ens ha de fer reflexionar. Els contundents articles d'Alfons Quintà a *l'Avui* poden semblar excessius i el seu autor massa destraler —o que fa una fi xació—, però puc confirmar que té tota la raó sobre el fons i els elements de l'anàlisi. Molt poques vegades m'he trobat en discrepància sobre els fets o les bases de l'argumentació. Ara bé, la meua reflexió i les meues conclusions em porten cap a altres llocs, potser perquè no em toca sensibilitzar uns ciutadans d'un altre estat i perquè, després d'una presa de consciència, vaig entendre que per intentar modificar la situació no calia satanitzar i per tant automarginar-se, sinó constatar i entendre i, aleshores, buscar palanques, fissures dins el sistema per a introduir-hi avenços concrets, fer pedagogia i, per sobre de tot, fer valer els meus drets com a ciutadà francès dins un estat democràtic, això sí, afirmant sempre les coses com crec que són i haurien de ser. Per sort, sem uns quants a pensar el mateix a Catalunya Nord i arreu de França, i ens reproduïm, intel·lectualment o pel mestratge s'entén, ja que bastants joves ens fan costat, amb una visió diferent de les coses, car ells van néixer amb l'Europa instal·lada i al mig de tot el moviment d'idees i d'intercanvis que genera.

Durant els anys vuitanta i noranta, tres vegades, grups de diputats al Parlament francès (pocs en veritat i generalment de Bretanya o del sud-oest, dues vegades socialistes i la tercera de dretes) van preparar un projecte de llei molt moderat sobre les llengües regionals franceses. Van demanar el suport de les associacions i dels grups defensors d'aquestes llengües. Recordi les discussions que vam tenir a la Federació d'Entitats Catalanes de Catalunya Nord. Les propostes ens semblaven vergonyoses pel poc espai que deixaven i l'extrema moderació que se'n desprenia i que es podia interpretar com un futur fre legal i no com un avenç. Finalment, arreu de l'Estat, es va donar un suport ferm a aquestes iniciatives, potser per ajudar diputats que es trobaven marginats en el seu propi partit i perquè vam ser sensibles al reconeixement legal del fet lingüístic més que a les disposicions. Cap d'aquests textos va passar a debat. Cada vegada es van retirar perquè s'apropaven eleccions i podien fer perdre vots (tant a la dreta com a l'esquerra) més que no pas aportar-ne. Per tant, avui dia no hi ha cap marc legal, ni tan sols el reconeixement d'una existència.

La primera menció és la conseqüència de la reforma constitucional del 1992. Calia adaptar alguns articles de la Constitució per poder firmar el tractat de Maastricht i complir-lo, traspasant algunes competències d'estat a la Unió Europea (entre altres, la moneda), fent possible la mobilitat dels ciutadans europeus i el reconeixement dels seus drets a fora del seu estat d'origen (per exem-

ple, residència, treball, vot, diplomes, etc.). Però el debat es va centrar sobre l'article 2, on es va afegir: «la langue de la République est le français».⁴ En efecte, a cap lloc no constava fins aleshores. La por era que ciutadans alemanys o britànics, residents a França, no exigissin a càrrec de l'Estat francès escola, documents administratius o ser atesos en la seua llengua, amb l'agreujant afegit que podrien formar grups de pressió electorals eficaços a escala local ja que se'ls permetia ser funcionaris i electors. Conseqüència directa: tallava també qualsevol possibilitat de reconeixement de les llengües regionals.⁵ És a la llei constitucional de l'any 1994 que s'introduirà —després d'una batalla parlamentària on els diputats favorables, els de les lleis avortades, plantaren cara— un afegitó ambigu, sense perjudici a les llengües regionals.⁶

Es pot dir que el debat dels anys 1998 i 1999 al voltant de la firma de la Carta Europea i el refús de firmar-la obren una nova etapa i han fet bastant per fer avançar la qüestió, especialment en l'àmbit polític estatal.

Precisem els fets i la cronologia. El primer ministre Lionel Jospin, en la seua campanya de 1997, per aplegar el màxim de vots,⁷ va prometre de firmar la Carta Europea. El 1998 encarrega a un diputat socialista, batlle de Quimper, a Bretanya, un informe sobre les llengües regionals per fer propostes concretes. És el *rapport Poignant*,⁸ bastant moderat i paternalista —i molt criticat tant en el món del militantisme regional com dins el seu propi partit—, però en realitat molt agosarat, en el marc francès s'entén. En substància, deia que més que mesures per a ajudar, i en proposava malgrat tot unes quantes per a l'ensenyament, la cultura i els mitjans de comunicació, el que més faltava era un marc legal, i el que més demanava la gent era reconeixement i dignitat: per tant, suggeria una llei marc i la firma de la Carta Europea.

El senyor Lionel Jospin va deixar la llei marc de banda, que comprometia més, i va anunciar com a primer pas que firmaria la Carta. En realitat no era

4. Trad.: 'la llengua de la República és el francès'. Segons la llei constitucional del 25 de juny del 1992, on es va introduir aquest apartat. Dins la llei constitucional posterior que la completa, aquesta frase encapçala l'article 2.

5. A més a més, durant el debat que va introduir la referència al francès mitjançant una esmena, es va proposar una altra esmena per a preservar explícitament les llengües regionals, que va ser rebutjada per un vot, enmig de les afirmacions de respecte i amor per les dites llengües que van fer sense excepció tots els parlamentaris que van explicitar la posició del seu grup.

6. És l'article 21 de la llei 94-665, del 4 d'agost del 1994: «Les dispositions de la présente loi s'appliquent sans préjudice de la législation et de la réglementation relatives aux langues régionales de France et ne s'opposent pas à leur usage.»

7. François Mitterrand havia fet el mateix l'any 1981 parlant en un míting de les «langues de France». D'aquí surten, indirectament, les disposicions de l'anomenada circular Savary de 1982 sobre ensenyament.

8. Bernard POIGNANT, *Langues et cultures régionales. Rapport au Premier Ministre*, París, 1998, 72 p., 21 x 29,7 cm.

això, sinó que es tractava de firmar només un terç d'aquest text, el mínim exigit pel tractat, la part més neutra que no podia comprometre gaire. Era un gest més simbòlic que efectiu i, a més a més, ho caldria concretar després amb disposicions legals. Es pot veure a través de l'ensenyament⁹ el que és la inèrcia administrativa i política i com es pot anar a poc a poc quan convé.

Recordi el debat que vam tenir en una petita sala del Palau de Congressos de Perpinyà, les associacions catalanes i uns quants polítics, per saber si ens determinariem per aquesta firma o en contra. El mateix debat, coordinat, va tenir lloc arreu de les regions concernides a l'Estat francès. Pot semblar estrany d'anar en contra d'una mesura que sembla que és favorable. En realitat només es firmaven uns trenta articles i no els que permetien una avançada. Fins i tot, com acabava de passar amb el plet del prefecte Bernard Bonnet contra l'ajuntament de Perpinyà per unes correccions toponímiques, pensàvem que es podria prohibir tot el que no seria firmat:¹⁰ en efecte, constatarem que algunes iniciatives tolerades o mig legals, per exemple, dins l'ensenyament, quedaven fora. Dit d'una altra manera, França hesitava a firmar el que ja permetia, això sí, sense existència legal. Es veu, doncs, que el debat era més en l'àmbit del simbolisme que no pas del pragmatisme. És per això que es va decidir donar suport al govern, car la gent no entendria una altra posició. També hi havia l'esperança de poder aconseguir més, per via de llei, una vegada fet el primer pas.

Tant per prudència com en una tàctica molt pròpia del seu tarannà polític, que vol instrumentalitzar les oposicions i ser prudent per no comprometre el futur, el primer ministre Lionel Jospin va demanar un informe sobre la possibilitat de firmar la Carta a un universitari molt conegut pel seu conservadorisme i esperit jacobí, el professor Carcassonne, especialista de dret constitucional en

9. Ens referim al document annex 1, sobre el marc jurídic i administratiu del català a França. S'observarà, per exemple, que, després del vot de la llei Deixonne l'any 1951, cal esperar l'octubre del 1966 per veure'n una primera circular d'aplicació, que crea comissions, i el febrer del 1969 per veure possible algun ensenyament a les escoles, o sigui, divuit anys, i l'any 1975 per veure un esbós de formació dels mestres, o sigui, vint-i-quatre anys després. Ara bé, el primer dispositiu més complet (però experimental) és la circular Savary del 1982. Aquesta experimentació durarà tretze anys, fins a l'any 1995, en què, amb la circular Bayrou, el dispositiu, tot i que molt limitat, es fa permanent: han passat quaranta-quatre anys, dues generacions humanes.

10. L'informe Carcassonne confirma clarament aquesta premonició, quan diu a la pàgina 125, dins les conclusions, a propòsit de la llei d'aplicació de la Carta, si aquesta es firmava: «Cette loi devrait formuler un principe, celui de la reconnaissance, comme élément du patrimoine culturel national, des langues de France»; es tractaria «d'une part de donner une base légale assurée à toutes les pratiques qui existent déjà [...], d'autre part de rendre caduques toutes les normes de rang égal ou inférieur, aujourd'hui en vigueur.» Dit d'una altra manera, passant d'un sistema de tolerància a una llei —valdrà només el que dirà la llei, exclouent tot el que es trobarà a fora— en alguns àmbits hi pot haver un retrocés si la llei és massa limitadora.

una universitat parisenca. Les conclusions van ser les previstes,¹¹ fins al punt que es pot sospitar que, dins aquest joc de rols, el primer ministre podia intuir ja el resultat, com tothom: hi havia moltes reticències i, si es firmava la Carta, calia acompanyar-la d'una declaració interpretativa restrictiva, si no, hi veia reserves o incompatibilitats; deixava la porta oberta a una consultació del Consell Constitucional. El senyor Lionel Jospin va decidir que es firmaria igualment i va ser el president de la República, Jacques Chirac, a qui tocava concretament firmar, qui va decidir enviar el text al Consell Constitucional.¹² Aquest, amb la feina ja preparada pel professor Carcassonne, va dictaminar en poques setmanes —fet excepcional per un assumpte aparentment tan minse— que firmar seria anticonstitucional: no es podia firmar sense modificar l'article 2 de la Constitució.

El guió dels esdeveniments no s'acaba aquí. La politització del debat i el fet de no firmar van crear més debat i reflexió —encara que modestos en conjunt— que totes les campanyes dels grups militants. N'hi va haver molts que ho van trobar vergonyós, tant a dreta com a esquerra, i es van adonar que França formava part dels estats retrògrads d'Europa sobre aquests temes.

D'una certa manera, per a nosaltres, és millor que no s'hagi firmat la Carta Europea. No ens canvia el marc on ens movem i, com es diu vulgarment, queden retratats els dolents de la pel·lícula, que habitualment som nosaltres. Sobre-tot ara el problema existeix ja que les coses són dites i que s'hi ha de fer alguna cosa: cal firmar malgrat tot i, per tant, modificar la constitució?, o bé no convé tocar la Constitució i, per tant, no firmar però, tornant als suggeriments del report Poignant, cal crear dins el marc actual un dispositiu legislatiu més clar i permissiu?

A més a més de les llengües regionals de la França metropolitana, cal prendre altres elements en compte, car aquest episodi, junt amb els brots constants de racisme i les campanyes correlatives dels moviments antiracistes,¹³ ha donat més força i actualitat a diverses pressions polítiques o culturals. En efecte, tam-

11. Guy CARCASSONNE, *Étude sur la compatibilité entre La Charte européenne des langues régionales ou minoritaires et la Constitution*, París, 1998, 130 p., 21 x 29,7 cm.

12. Coincidia amb la campanya de les eleccions europees i amb la escissió del seu partit, l'RPR, amb el grup Pasqua – de Villiers, molt dretà, aferrat a l'antieuropisme i a la defensa dels valors francesos, de la família i de la pàtria. Molts pensen que una tàctica per anar a recuperar una part dels vots d'extrema dreta del Front Nacional de Jean-Marie Le Pen.

13. Molts membres d'aquests moviments i fins i tot col·lectius i mesos mitjançant manifestos o peticions firmades i publicades, per exemple, els maçònics, SOS Racisme, les potents associacions laiques, la Federació dels «libres Penseurs», són sensibles amb molta raó als drets culturals dels immigrants per a afavorir llur integració i, alhora, són molt intolerants a França mateix per les llengües i cultures territorials, les reivindicacions de les quals els són insuportables per, segons ells, atemptatòries contra la unitat francesa, les llibertats individuals, la igualtat de drets (gaurien de drets específics els ciutadans locutors d'aquestes llengües regionals i no els altres) o per retrògrades, antiquades i obscurantistes, quan no es qualifiquen de racistes i excloents.

bé s'han de tractar a França les reivindicacions lingüístiques i culturals (i de vegades autonomistes o independentistes) dels departaments i territoris l'ultramar, Antilles, Guaiana, Reunió, Polinèsia francesa, etc., i complir l'estatut de Nova Caledònia, que implica primer caracteritzar les llengües canaques i definir un dispositiu legal al seu favor. S'hi afegeixen les exigències de grups d'origen immigrant, avui ciutadans francesos, que volen el reconeixement de la seua llengua i cultura en el marc de la República, berebers, cabilencs, col·lectius àrabs, turcs, kurds, roms i zíngars, polonesos i altres europeus, asiàtics, etc. És en aquest marc que el primer ministre va confiar l'any passat al Ministeri de Cultura una enquesta exhaustiva sobre les llengües de França. Suposi que ara s'entén el marc on s'inscriu l'informe sobre el català que he remarcat en començar aquesta exposició.

LA SITUACIÓ JURÍDICA DE LES LLENGÜES REGIONALS A FRANÇA

Ara per ara, no hi ha cap text legislatiu general ni referència explícita a un text constitucional que empari les llengües regionals. Cosa que no vol dir que hi hagi un buit jurídic total. Hi ha algunes disposicions que permeten fer funcionar l'educació o que permeten subvencionar —si es vol— publicacions, però res que pugui semblar un reconeixement o un marc jurídic explícit. Només la llei Deixonne (en parlarem amb l'ensenyament) i una al·lusió ja esmentada l'any 1994 a conseqüència de la modificació de la Constitució francesa del 1992.

Però com argumentava el prefecte Bernard Bonnet¹⁴ en l'afer del cadastre de Perpinyà l'any 1997, el fet que l'Estat francès no hagi ratificat la Carta Europea per a les Llengües Regionals o Minoritàries fa que l'ús del català sigui il·legal a França,¹⁵ fins i tot per la toponímia d'un cadastre. El Tribunal Administratiu de Montpeller va donar la raó a l'Ajuntament de Perpinyà, però sense definir-se sobre l'argumentació jurídica. És va referir 1) a les normes pragmati-

14. Vegeu el document annex 7: Elements sobre el cas de la correcció dels topònims catalans del cadastre de Perpinyà i la sentència del Tribunal administratiu de Montpeller del 26 de març del 1997.

15. Es llegeix, a la pàgina 2 de les segones al·legacions davant del tribunal, el 21 de febrer del 1997: «Le Gouvernement ayant sollicité l'avis du Conseil d'État sur la signature et la ratification par la France, de la Charte européenne des langues régionales ou minoritaires, la Haute Assemblée a été amenée à examiner les termes de la Charte au regard notamment de l'article 2 de la Constitution, et a rendu son avis le 24 septembre 1996 [nota: la consulta era en relació amb la llei orgànica de l'estatut de la Polinèsia Francesa i de l'ús de la llengua tahitiana]. Aussi le Conseil d'État a-t-il conclu que la France ne pouvait ratifier la Charte. Les plus hautes instances administratives et juridictionnelles françaises ont donc clairement confirmé que si l'usage des langues régionales est juridiquement possible, c'est dans la stricte limite du caractère obligatoire, notamment par les autorités administratives et services publics, de l'usage du français.»

ques i l'actuació de fet de serveis de l'Estat (l'IGN i el cadastre)¹⁶ i 2) a l'element introduït per llei «sans préjudice des langues régionales» i va concloure que les disposicions de la Constitució sobre l'ús de la llengua francesa no s'oposen a l'ús de les llengües regionals. Serà la primera vegada que hi haurà una jurisprudència a França sobre aquesta matèria. El cas és encara en apel·lació. Aquí n'estem.

A més de l'encàrrec al seu Ministeri de Cultura, el senyor Lionel Jospin ha demanat un nou informe a un antropòleg del CNRS¹⁷ que compregui el cens de totes «les llengües de França», incloent-hi totes les que tenen els col·lectius residents: es passa de la noció de llengües del país a llengües de persones que s'estan al país. És el debat de fons ja que, des de la Revolució i la instauració d'una república de ciutadans, França només reconeix els drets individuals, mai els drets col·lectius, de grups socials o de territoris (a excepció de les religions). En aquest cas, Lionel Jospin segueix les pautes del president François Mitterrand, que ja va crear el Consell de les Llengües de França, a petició dels defensors de les llengües regionals, però on aquestes es van trobar minoritàries i afrontades als grups majoritaris, units i bel·ligerants, de les altres llengües i cultures¹⁸ no territorials o d'immigració. La novetat serà que, a més de les set llengües territorials metropolitanes (bretó, occità, cors, basc, català, alsacià i flamenc, aquest últim que tot sovint ni s'esmenta) i del crioll, recentment afegit, es consideraran les desenes de parlars de Nova Caledònia, Guaiana i territoris d'ultramar. L'aspecte positiu és el reconeixement indirecte de les realitats territorials, amplemment compensat per la dilució que això en comporta i la confusió

16. Es situava sempre en el marc de la tolerància, que constatava, i de la pràctica administrativa de l'Estat (del qual també formava part el prefecte). La novetat és la jurisprudència que això comporta i el text de la sentència, que reconeix que la revisió cadastral és conforme a les instruccions de l'IGN i que es pot prendre en compte sobre el territori d'un municipi l'existència de topònims en llengua catalana sense que vulneri les disposicions legislatives sobre la llibertat d'accés als documents administratius en francès.

17. CNRS: Centre Nacional de Recerca Científica. Organisme de recerca estatal, que cobreix totes les disciplines, amb línies de recerca, pressupostos, instàncies d'avaluació i personal d'investigació i de gestió propis. Té, d'una banda, equips o laboratoris propis i, d'altra banda, UMR, unitats mixtes de recerca, és a dir, estructures conjuntes amb les universitats, però sempre sobre programes concrets del CNRS i sempre amb decisió de creació o de supressió unilateral del CNRS (però el finançament és compartit i cada entitat hi posa personal).

18. A més de les set llengües de l'hexàgon i del crioll, hi havia representació dels dialectes del francès, qualificats de llengües, dels col·lectius àrabs, armenis, jueus, italians, polonesos, etc., en total una vintena. Aquest Consell s'ha reunit en dues ocasions en catorze anys, o sigui, cada vegada un dia dins l'any que precedeix cada elecció a la Presidència de la República. No seria improbable que una de les conclusions de l'informe en curs fos de reunir de nou aquest Consell, això sí, ampliant la representació a moltes més llengües i cultures. Unes filtracions n'esmenten més de noranta. La pròxima elecció presidencial és el 2002.

que ha de generar, ja que equipara situacions i menesters que poca cosa tenen a veure entre si.

Les interferències amb les estratègies de la política real hi són sempre. Per entendre-ho cal recordar que, en el sistema electoral francès d'eleccions individuals dels diputats per circumscripcions amb el sistema majoritari a dues voltes, no s'ha de negligir el pes electoral local de molts col·lectius francesos originats per les immigracions, que pot ser determinant aquí o allà per fer bascular uns quants escons, i, enfront, el poc pes electoral dels regionalistes francesos: hi ha localment molta gent a favor de la llengua local o de l'ensenyament de les llengües regionals, per exemple a Catalunya Nord mateix, però gairebé tots tenen el llarg costum de determinar el seu vot per altres qüestions. Per això no cal anar a buscar aquest vot amb aquesta qüestió, car amb només alguns gestos o toleràncies n'hi ha prou. Pels altres pot ser en alguns casos diferent, car en fan una qüestió d'identitat i una condició de la seua completa integració.¹⁹

En sortiran unes mesures, que no sabem si seran legislatives (seria la primera llei de conjunt en la matèria) o per via de decrets o disposicions ministerials, és a dir, edictes temàtics com fins ara, sempre revisables o anul·lables a dit per un ministre, sense cap més complicació. Es pot suposar que hi haurà alguna iniciativa del primer ministre Lionel Jospin abans del final del mandat presidencial, o sigui el 2002, probablement a mitges, modesta o ambigua, com a mínim per a recuperar uns quants vots, ja que el qui va fer impossible la firma de la Carta Europea és el seu més probable contrincant, el president Jacques Chirac, o un dels caps del seu partit. Serà un pas més.

19. Curiosament, es pot pensar que és el resultat à rebours de les manifestacions antiracistes o antipobresa de molts col·lectius humanitaris o d'esquerres.

UN ELEMENT VISUAL I SIMBÒLIC, LA TOPONÍMIA

Tal com es pot comprovar seguint qualsevol carretera, tota la senyalització és en francès a Catalunya Nord, amb els noms de lloc escrits de qualsevol manera, és a dir, tot sovint malament, seguint les grafies dels mapes oficials i del cadastre de fa molts anys. El conjunt d'aquesta senyalització depèn d'una administració de l'Estat, la Direcció Departamental d'Equipament, fins ara bastant refractària a qualsevol canvi, llevat d'algunes meritòries excepcions individuals. Ara bé, es pot comprovar també que hi ha algunes novetats des de fa uns deu anys. Si ens hi fixem bé, cada vegada més hi trobarem una iniciativa ciutadana o la voluntat d'un batlle i del seu consistori, cosa que vol dir que hi ha al darrere l'empenta o el consens dels seus electors. És el cas dels rètols d'entrada i sortida de gairebé tots els pobles de Catalunya Nord, on el nom en català correcte apareix al costat del nom oficial,²⁰ o dels noms dels carrers de molts pobles i de Perpinyà mateix, o d'alguns itineraris turístics i monuments.

Ara bé, les iniciatives més sistemàtiques i agosarades —i diria irreversibles— no van venir de la pressió ciutadana, sinó de l'obertura d'esperit i de la

20. Pel que fa als municipis, cal parlar de nom oficial i de nom correcte en català. No cal oposar nom en francès i nom en català, com fa tot sovint la gent, per ignorància o, per alguns, amb una intenció polèmica, per oposar les llengües entre elles i transformar el canvi de nom en una qüestió d'afirmació nacionalista catalana o de defensa dels valors francesos, segons el cas. Perquè no es caigui en aquesta trampa involuntàriament, faig observar que només s'oposen forma francesa i forma catalana quan els noms van ser canviats (només dos municipis: Amélie / els Banyes d'Arles i Bourg-Madame / la Guingueta) o quan hi ha traducció del nom del municipi. Són 29 casos comptats, essencialment de noms de sants, per exemple, Sainte-Marie / Santa Maria o Saint-Cyprien / Sant Cebrià o Villefranche / Vilafranca. Tot sovint és una traducció parcial (en 21 casos) amb una segona part en català o fonetitzada: Saint Estève, Saint Feliu d'Avall, o encara Saint-Pierre dels Forcats. Pel que fa als altres 168 municipis, es tracta de noms totalment catalans: 40 són correctes, 57 gairebé ho són (amb la diferència d'un accent, una lletra o un article) i els 71 restants demanarien una correcció més profunda, per errors de transcripció o fonetització. Però és un nom català tant Collioure com Cotlliure, le Boulou com el Voló.

sol·licitació explícita d'alguns serveis de l'Estat. Em refereixi als fulls i documents cadastrals i als mapes oficials de l'IGN.²¹ Des de 1983, pel que fa als primers, i des de 1986, pel que fa al segon, tots els mapes revisats, sense excepció, van ser corregits i completats i tenen avui dia una toponímia amb una grafia catalana correcta; fins i tot es va poder tornar sistemàticament al català els noms que havien estat traduïts al francès. Al febrer de l'any 2000 hi ha sis mapes IGN de la sèrie Top 25 revisats i un en fase de correcció dels nou que comprenen Catalunya Nord. A la mateixa data hi ha trenta-cinc cadastres corregits,²² sobretot a la plana del Rosselló, que concerneixen més de la meitat dels habitants de Catalunya Nord. Convé subratllar que aquests canvis no van aixecar cap oposició dels interessats, ans al contrari, una col·laboració activa i emocionada cada vegada que es va necessitar.

Si he triat d'insistir sobre aquest aspecte, que n'hi ha que poden considerar com a secundari o anecdòtic i d'altres com a eminentment simbòlic i necessari, és perquè dóna molts elements de reflexió sobre la realitat francesa i la situació a Catalunya Nord, que pateixen l'una i l'altra de judicis de valor massa abruptes al meu parer. No tots els serveis de l'Estat i els seus funcionaris són els zeladors implacables del jacobinisme i de la intolerància patriòtica. Molta gent respecta els patrimonis culturals, com els responsables dels serveis que acabem d'esmentar. A Catalunya Nord mateix trobem bastant de gent vinguda de fora favorable al català, com d'altres de feroçment contraris, dels quals també nord-catalans. Etcètera.

Per tornar a la toponímia i als rètols i documents actuals, hom constata una gran varietat de grafies, exactes o errònies, sense que es vegi el perquè: hi va haver una voluntat de traducció al francès?, de fonetitzar en francès?, de conservar una grafia arcaica?, de transcriure el nom donat pels habitants o d'interpretar-lo? De fet, tot sovint, hi ha totes aquestes actituds alhora. Sobretot hi ha poca coherència: dins un mateix cadastre o un mateix full de l'IGN un topònim pot ser escrit amb grafies diverses. Abans de qualsevol correcció es planteja la pregunta següent, que focalitza tot sovint les crispacions del debat ciutadà: a França, els noms de llocs tenen una forma oficial o no? Si és el cas, es poden modificar?, i com?

Només tenen una forma oficial (amb una grafia exacta o errònia) els noms de departaments, d'*arrondissement*, de cantó i de municipi. Per a modificar-los cal una petició de l'entitat que els regeix (Consell General o Consell Municipal)

21. Institut Geogràfic Nacional, París. Vegeu també el document annex 8: Modalitats i balanç de la revisió toponímica dels mapes IGN de Catalunya Nord, febrer de 2000.

22. Sobre el procés de revisió i per conèixer els noms dels municipis, la data de revisió, el nom del batlle i la seua tendència política, vegeu també el document annex 6: Modalitats i balanç de la revisió toponímica del cadastre a Catalunya Nord, febrer de 2000.

i una decisió del Consell d'Estat. Cap dels altres noms no té una forma oficial, que es trobi dins un mapa, un cadastre o sobre un rètol. Es regeixen respectant els usatges i les normes lingüístiques que els corresponen. Per tant, si són escrits de forma incorrecta, són rectificables en tot moment. En poden prendre la iniciativa els batlles i els consells municipals, cosa que passa poc sovint pel que fa al cadastre, essencialment perquè no saben que tenen aquest dret, però que es veu prou sovint pel que fa als noms de carrers. La iniciativa de la correcció pot venir dels organismes que gestionen els noms de llocs, és a dir, l'Institut Geogràfic Nacional o el Cadastre, i hem vist que ho fan sistemàticament des de fa uns vint anys. Però, també, res no impedeix grups de ciutadans o associacions de proposar llistes de correccions dels noms de llocs del seu poble o municipi.

Ara bé, no perdem de vista que els noms van ser en el passat recent objecte de polèmica dins la societat. Ho són molt menys. Aquestes posicions contràries, en general més visceralment i subjectives (quan no són dictades per posicions polítiques i ideològiques que no tenen res a veure amb els noms de lloc) que no pas objectives i raonades, van ser especialment virulentes durant els anys setanta i vuitanta.

S'observa que hi havia ja, abans de la correcció sistemàtica que presenciem avui, una línia de conducta clara i constant per a millorar la grafia dels topònims dels mapes oficials. No era fruit de l'atzar, car correspon a una doctrina —que és exactament la posició científica sobre la transcripció dels topònims, a Catalunya Nord com a altres llocs— amb unes instruccions clares i precises de l'IGN que posen com a principis el respecte dels noms, de la llengua dels noms i de l'ús de la gent del país. Per què, ja que existeix aquesta doctrina oficial des de fa tres dècades al menys, els mapes i cadastres no són tots corregits? Essencialment per raons de cost i de durada dels cicles de recomposició o reedició dels mapes: entre deu i més de trenta anys pel que fa als mapes IGN, molt més pel que fa al cadastre, tot sovint entre cinquanta anys i un segle. Tenim, doncs, alhora dins el mercat, segons les zones, mapes recents redibuixats i revisats correctament, mapes revisats parcialment i, per fi, mapes que incorporen encara els elements toponímics incoherents o aberrants des de fa moltes dècades car, malgrat la seua factura moderna, només s'hi van rectificar carreteres, hàbitat i infraestructures.

Vull insistir sobre un punt cabdal, que és l'aportació important d'aquesta institució acadèmica, l'Institut d'Estudis Catalans, a conseqüència de la seua existència i del seu paper. Però, abans de comentar-ho, voldria fer algunes remarques prèvies. Constatem que la correcció ràpida i total dels fulls de Catalunya Nord és l'únic cas a tot França. Pel que fa a les altres llengües territorials franceses, o bé no hi ha cap millora, o bé són correccions puntuals i no sempre encertades. No hi cal veure cap signe d'incoherència dels serveis de l'Estat, que dirien aquí sí i aquí no, sinó el reflex implacable de la situació lingüística i social

de cada lloc. Recordem seguidament que el personal de l'IGN i del cadastre són l'objecte, a tot arreu, de moltes crítiques dels promotors de les llengües regionals i tenen el sentiment de ser els caps de turc, els bocs emissaris d'una situació en la qual no tenen cap responsabilitat, o, pitjor, de servir de pretext a un combat i uns objectius d'una altra essència, que no diuen el seu nom. La prudència i la lentitud característiques d'aquests serveis es transforma aleshores en immobilitisme. No pas perquè no volen canviar, sinó senzillament perquè es consideren com a gestuaris d'un estoc de noms, d'un patrimoni que, ben o mal escrit, es congela i, per tant, es conserva i no es perd. Per acabar de reblar el clau, cal saber que en algunes ocasions van quedar escaldats quan van tenir unes iniciatives de correccions a Bretanya o a Occitània, regions en què, com a Còrsega encara ara i fins fa poc temps al País Basc, no hi ha ni norma comuna ni consens sobre la llengua. Es va donar el cas que l'IGN corregia una part de la toponímia i rebia seguidament cartes de protesta de lingüistes i militants culturals locals que protestaven per la grafia adoptada.²³

Enfront d'aquestes situacions confuses, per què aquests organismes van iniciar un procés de revisió sistemàtica de la toponímia nord-catalana? El que va fer possible la correcció dels mapes nord-catalans va ser un conjunt d'elements que tenen molt a veure amb el tarannà del país —Catalunya Nord— i la seua relació sense ambigüitats amb la llengua pròpia, també cas únic a França. També hi té a veure l'existència de l'IEC. Primer element, l'IGN i el cadastre no van acceptar de rebre propostes qualssevol, sinó les que serien canalitzades pels Estudis Catalans de la Universitat de Perpinyà, a càrrec per ells de consultar i reunir les competències necessàries. No volien passar per associacions o erudits sinó per un organisme responsable. Segon, hi va ajudar molt el fet que dos anys abans el Ministeri d'Educació, doncs un altre organisme estatal, acceptés la creació d'ensenyaments universitaris de català i, després, d'un doctorat que donaven una garantia de seriositat. Aquests estudis catalans cobrien el conjunt de l'àrea lingüística, amb relacions i intercanvis amb Catalunya, però amb una base local —doncs, francesa— estable i confirmada. Tercer, en el pacte hi havia l'assegurança de part nostra que no hi hauria dins la societat o dins el món cultural català cap polèmica ni sobre els noms ni sobre la grafia. Vam pro-

23. Són casos ja antics, dels anys vuitanta, però que van provocar una gran desconfiança, i que van refredar molt els ànims de la comissió de toponímia de l'IGN. Encara avui dia, aquesta vegada sense protestes formals, l'última edició del mapa Top 25 de Douarnenez, a la punta oest de Bretanya, corregeix amb grafia bretona els noms de llocs del Parc Natural d'Armòrica. Ho va fer la responsable del Parc —que no sap bretó— amb l'ajuda d'un erudit local, i l'IGN està molt orgullós d'aquest gest. Però, ai las!, la grafia bretona adoptada no correspon a la que fan servir els departaments de bretó de les universitats de Brest i de Rennes, que tenen llicenciatura de bretó i formen el professorat dels instituts. Aquests no protesten per no enverinar les coses, però tampoc no proposen.

metre que ens faríem càrrec, sense polèmica ni coerció, de qualsevol queixa o problema, cosa que va passar alguna vegada. La història recent ens va donar la raó. Però el que va tenir més pes és el quart punt: el català de França accepta la mateixa norma que el català «de Barcelona o d'Espanya» i aquesta norma única existeix des de fa temps, és consolidada i unànimement acceptada, l'usem a la Universitat de Perpinyà com a totes les universitats del món que tenen llengües romàniques, i el català té al seu abast tots els instruments científics i tècnics²⁴ (diccionari, gramàtica, lèxics i reculls de termes dialectals, enciclopèdia, etc.) i una acadèmia que els garanteix i els treballa, l'Institut d'Estudis Catalans.

24. Com Sant Tomàs, l'aleshores responsable de la comissió toponímica de l'IGN, el senyor Ramondou —una persona molt apassionada pels noms, que els estimava i respectava—, va venir a Perpinyà a parlar amb el grup que encapçalavi quan vam tenir a punt la revisió del primer mapa, el de l'Hospitalet-Pimorent. El pretext era d'enllestir la feina amb un contacte directe i no amb correus successius, però crec que es tractava de *fer passar l'examen* al grup de treball i a la llengua que s'utilitzava. La reunió va tenir lloc a la casa d'en Pere Ponsich, i el va impactar molt la biblioteca i el gruix d'obres en català, els diccionaris com l'Alcover-Moll, les diverses col·leccions enciclopèdiques o temàtiques, on col·laboraven gent de tota l'àrea lingüística (i de Catalunya Nord). Em fa l'efecte que ens vam beneficiar d'un aprovat, i el català, d'un aprovat *cum laude*. La revisió continua amb la seua successora en el càrrec, la senyora Sylvie Lejeune, amb tota normalitat.

LA SITUACIÓ DE L'ENSENYAMENT DEL CATALÀ I LA DEMANDA SOCIAL

EL CATALÀ DINS ELS ENSENYAMENTS PRIMARI I SECUNDARI PÚBLICS

Ara per ara només hi ha ensenyament del català en el servei públic —i en el privat— a l'àrea lingüística mateixa, és a dir, a Catalunya Nord, sota la responsabilitat del rector de l'acadèmia de Montpeller i de l'inspector d'acadèmia resident a Perpinyà.²⁵ Les estadístiques fan referència als efectius escolars de l'any 1998-1999. Pel que fa a les proves de català al batxillerat i al BTS,²⁶ són els xifres de la sessió 1998. Aquestes dades provenen de la mateixa Inspecció Acadèmica de Perpinyà i van ser elaborades per Maria Dolors Solà-Oms,²⁷ encarregada de la missió pel català prop del Rectorat de Montpeller.

La situació no és bona, objectivament. Durant l'any escolar 1998-1999, en les escoles de maternal i primària, un 19,1 % dels alumnes seguia un ensenyament de català, incloent-hi totes les modalitats permeses, des d'alguna activitat lúdica o oral fins a les línies bilingües, dels quals l'1 % en ensenyament bilingüe. El percentatge baixava a un 6,1 % en l'ensenyament secundari, ja que el català no es troba present a tots els col·legis i entra en competició, com a llengua 2 o 3, amb l'anglès, el castellà, l'alemany o el llatí. Qui tria català ha de renunciar a una altra llengua. En general no es pot prendre a més a més. En total eren

25. Els inspectors d'acadèmia representen el Ministeri d'Educació a cada departament (província); el rector el representa a cada regió i dirigeix els precedents. A ambdós àmbits són funcionaris d'autoritat i els rectors són designats en Consell de Ministres i nomenats pel president de la República.

26. El BTS és el *brevet* ('diploma') de tècnic superior, un títol professional dels instituts d'ensenyament tècnic, posterior al batxillerat.

27. Paral·lelament és, amb Miquela Valls, animadora d'una associació corporativa i militant, l'APLEC, Associació per a l'Ensenyament del Català, amb seu a la Casa dels Països Catalans, Camí de la Passió Vella, F-66860 Perpinyà cedex, tel. (33) 468.66.21.73, a/c aplec@hotmail.com.

8.174 alumnes. Al batxillerat, al juny del 1998, 417 alumnes van triar el català com a llengua 2 o 3, 66 ho van fer al batxillerat tecnològic i 21 al BTS.

Pel que fa a les escoles, no hi ha ni formació ni reclutament específic dels mestres. Qui ho ensenya o bé ja té formació pròpia, o l'adquireix a fora del seu temps laboral i a càrrec seu, o adapta el seu ensenyament al que sap. A l'IUFM, Institut Universitari de Formació de Mestres de Montpeller, que té una delegació a Perpinyà, hi ha una possibilitat de seguir mòduls de català, però actualment no estan oberts.

Pel que fa als col·legis i liceus (els instituts), la situació és més bona. Des de 1992 hi ha un CAPES de català amb un reclutament de quatre professors al començament per passar ràpidament i fins avui dia a dos professors de català per any, formats a la universitat. En total hi ha divuit professors a l'ensenyament públic i tres a l'ensenyament privat, per a uns cinquanta establiments secundaris. Als altres llocs, o bé no hi ha cursos de català o bé, tot sovint, és un professor d'una altra matèria qui crea i assegura els cursos.

En l'ensenyament privat tenim classes de català a tres col·legis confessionals, a Prada i a Perpinyà, sense estadístiques disponibles, i a les quatre bressoles i al col·legi Comte Guifré, en què tot plegat, uns cent cinquanta alumnes segueixen un ensenyament bilingüe.

Tot això contrasta amb una forta demanda social que es pot deduir d'una enquesta oficial del 1995 a les escoles maternals públiques de Catalunya Nord, que exposem seguidament, i d'una enquesta per sondeig de Média Pluriel²⁸ d'octubre del 1997 segons la qual el 62 % de la població desitja (o hauria desitjat) que els seus fills aprenguin el català (aquest percentatge és en progressió sobre l'enquesta del 1993), el 22 % dels qui l'entenen voldrien perfeccionar-se i el 17 % dels qui no l'entenen voldrien aprendre català.

L'ENQUESTA DEL 1995 SOBRE L'ENSENYAMENT BILINGÜE A LES MATERNALS

Primer, algunes remarques generals. En el curs del mes de gener del 1995, una enquesta²⁹ amb vocació exhaustiva sobre l'ensenyament bilingüe català-francès a la maternal (ensenyament preelemental) va ser enviada a totes les escoles maternals autònomes pels serveis de la Inspecció Acadèmica del Pirineu

28. Empresa de sondeig d'opinió, que va realitzar una enquesta sobre una mostra representativa pel compte del Consell Regional del Llenguadoc-Rosselló. N'utilitzarem els resultats més endavant.

29. A l'origen d'aquesta enquesta hi ha una proposta de la Comissió Acadèmica pel Català, per a avaluar la demanda potencial, i l'empenta de Maria Dolors Solà-Oms, que ens ha procurat la documentació necessària per a aquest apartat.

Oriental.³⁰ Comportava dos ventalls: un per a les famílies, un altre per als ensenyants.

L'enquesta sobre les famílies: sobre 124 escoles maternals autònomes, 16 més, o sigui, el 13 %, no van contestar la part del qüestionari sobre el bilingüisme a la maternal (set escoles rurals i nou escoles de Perpinyà). Quedaven fora les seccions maternals de les escoles primàries, que representaven un efectiu de 849 alumnes: l'absència de presa en compte d'aquestes seccions en l'enquesta va tenir com a efecte de reduir els percentatges a favor de les línies bilingües, ja que es troben en zona rural, amb una població especialment desitjosa d'ensenyament del català per als seus fills. Dóna encara més força als resultats, ja espectaculars.

L'enquesta sobre els ensenyants: en total, 289 mestres van contestar. Les fitxes no indiquen el nombre de mestres per escola; per tant, no es pot calcular el percentatge de respostes. És malgrat tot elevat, ja que sabem que hi ha 124 escoles maternals autònomes amb un total de 442 classes.

Quins van ser els resultats de l'enquesta?

L'enquesta sobre les famílies concernia 11.950 alumnes.³¹ Hi va haver 10.706 respostes i el 90 % de les famílies van contestar. Val la pena observar que diverses escoles on el català ja era present no van transmetre les respostes (Prada o Sant Llorenç de la Salanca, per exemple). El percentatge mitjà d'alumnes amb pares que desitgen que segueixin un ensenyament bilingüe a la maternal és de 37,6 % a Catalunya Nord. El quadre exhaustiu, a continuació, mostra que en moltes escoles els percentatges són molt favorables a aquest ensenyament: en 22 escoles les respostes positives concerneixen del 50 al 90 % dels alumnes; en 67 escoles concerneixen del 25 al 50 % dels alumnes; per sota, hi ha 14 escoles entre el 15 i el 25 % i 5 escoles entre el 2 i el 15 % de respostes favorables. Com hem dit, setze escoles no van contestar.

Sobre la base d'aquests resultats una línia bilingüe francès-català s'hauria de crear al 72 % de les escoles maternals, 90 escoles, de les quals un 20 % amb gran urgència si es vol respectar la demanda dels pares i les directives de la circular de 1995 sobre l'ensenyament de les llengües i cultures regionals, on es diu que cal vo-

30. Nom del departament (equival a la província espanyola) on Catalunya Nord es troba inclosa en totalitat: Pyrénées-Orientales. Tot sovint es troba catalanitzat en Pirineus Orientals, per traducció literal de la forma francesa, de la mateixa manera que sovintaja al sud la forma Pirineus, probablement per paral·lelisme amb el castellà Pirineos. Ara bé, en català es pot utilitzar Pirineu o Pirineus. La primera forma té el meu favor, per ser més pròpia de la zona pirinenca mateixa i la que fa servir Jacint Verdaguer: «el Canigó no el tiraran a terra / ni esbrongaran l'altívol Pirineu».

31. Vegeu el document annex 2, l'enquesta del 1995 sobre l'ensenyament bilingüe a les maternals, on consta el quadre amb el conjunt dels resultats, escola per escola. Es pot observar que no és un fenomen rural o del rerepaís, sinó més aviat —o sobretot— de ciutats i de la plana. Per sobre del 45 % de respostes favorables al bilingüisme escolar, trobem set escoles de Perpinyà, divuit del Rosselló, de les quals Elna, Illa, Millars, el Soler, Cotlliure, cinc del Vallespir, entre altres Ceret i Arles, al Conflent, Vinçà, i Oveja a la Cerdanya.

luntariat dels pares i mestres, però que l'administració es compromet a respondre a la demanda verificable. La situació actual d'aquest ensenyament és molt lluny d'aquests nivells ja que hi ha només 8 escoles maternals amb línies bilingües, comptant l'escola Arrels, que no es trobava afectada aleshores per l'enquesta oficial.

Pel que fa a l'enquesta sobre els ensenyants, en total, doncs, 289 mestres van contestar, 51 dels quals es declaren disposats a assegurar aquest ensenyament i 238 diuen que no. Sobre aquesta base i mitjançant una formació ràpida i adaptada, es podria satisfer molt ràpidament i sense dificultats majors la demanda més urgent dels pares d'alumnes. D'altra banda —i a fora de l'enquesta—, les estadístiques de la mateixa Inspecció d'Acadèmia indiquen que 151 mestres de maternal havien assegurat una sensibilització a la llengua i a la cultura catalanes durant aquest mateix any escolar 1994-1995.

Hi ha, per tant, una forta demanda social a favor del català a Catalunya Nord, que els serveis de l'Educació Nacional van aturar en sec per evitar el contagi o veure disparar-se la demanda. El bloqueig actual és la formació dels mestres i el refús d'obrir classes bilingües, amb els motius més increïbles de vegades, com, per exemple, a Ceret l'any passat, on, per a dues classes que s'obrien i quaranta alumnes de capacitat, es van presentar més de vuitanta famílies: en lloc d'obrir més classes —o de triar, per exemple, els primers inscrits— es va decidir de no obrir les classes per evitar una discriminació entre els alumnes. Per les mateixes raons no es volia obrir una classe més a l'escola Arrels (ara pública), car es titllava d'elitista, ja que l'any anterior hi va haver el doble de demandes d'inscripció que de llocs oferts. En els dos casos va caldre una mobilització desmesurada de pares, ensenyants i associacions catalanes, crispacions i pèrdua de temps per aconseguir el mínim previst. Aquestes guerres de trinxeres dels serveis de l'Estat són indecents car van en contra de les seues pròpies normes i no respecten els drets dels ciutadans.

La situació es fa encara més insuportable quan es sap que es podria arribar en pocs anys a la meitat de la població escolar en contacte amb el català o practicant català als ensenyaments preescolar i escolar, amb una proporció significativa de classes bilingües. No veig, en les condicions actuals, que aquestes perspectives reals es puguin desenvolupar, llevat que la demanda es faci més evident i que s'entri en un sistema d'acords transfronterers o interregionals.

Tot això s'ha de posar en un context més ampli. Diversos estudis puntuals i dos sondeigs d'opinió prou recents, per cert, insuficients car l'ús no es va comprovar, però fiables pel que fa a la imatge del català, ens diuen clarament que el català —i Catalunya— gaudeixen d'una imatge positiva, tal com veurem ara mateix. Aquí també falten estudis sistemàtics i totalment fiables, amb una extensa difusió social.³²

32. Podrien entrar en la programació de l'IEC, mitjançant la seua Delegació Territorial a Catalunya Nord, com veurem en el punt següent.

EL CATALÀ A CATALUNYA NORD: ELS ESTUDIS SOBRE L'ÚS DEL CATALÀ I LES ACTITUDS DE CARA A LA LLENGUA

L'ÚS I LA PERCEPCIÓ DE LA LLENGUA

L'ús i la percepció de la llengua són qüestions que no van entrar mai en les preguntes dels censos ni en cap enquesta a gran escala. Per tant, no tenim elements sistemàtics sobre l'ús de la llengua catalana per la població ni, per via de conseqüència, sobre la competència lingüística dels locutors que declaren conèixer el català. Malgrat tot tenim nombrosos elements d'apreciació, fruits de treballs puntuals però complets, antics o recents. Els primers es van fer entre 1967 i finals dels anys setanta. Amb la creació dels Estudis Catalans a la Universitat de Perpinyà, nombrosos treballs i estudis de sociolingüística van ser realitzats pels estudiants de segon i tercer cicle sota la direcció d'en Domènec Bernardó.³³ Per acabar, tenim les dues enquestes per sondeig realitzades per l'empresa Média Pluriel³⁴ pel compte del Consell Regional del Llenguadoc-Rosselló els anys 1993 i 1997; van ser expressament orientades més cap a la percepció i la imatge de la llengua que no pas sobre la seua pràctica i el seu coneixement.

33. L'apartat que segueix és redactat sobre la base d'una nota escrita per Domènec Bernardó per a l'informe 1999 del Ministeri d'Educació, dels seus informes de recerca i de les seues informacions orals. Domènec Bernardó, professor i membre de l'ICRECS de la Universitat de Perpinyà, especialista en lingüística i sociolingüística, és corresponsal a Catalunya Nord i un dels membres fundadors del Grup Català de Sociolingüística.

34. *Rapport d'étude Catalan*, Média Pluriel, Montpellier, juny 1993, 44 p., 21 x 27 cm; *Pratiques et représentations du catalan*, Média Pluriel, Montpellier, gener 1998, 51 p., 21 x 27 cm.

ELS TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA DE L'ICRECS

Els treballs de sociolingüística de l'ICRECS són diversos i concerneixen empreses, establiments d'ensenyament, administracions, pobles o centres comercials. Es tracta de treballs d'estudiants o d'avaluacions de competència lingüística realitzats a petició d'empreses sobre el seu personal o els seus clients, especialment a l'àrea metropolitana de Perpinyà. La situació actual mostra una estabilització en la pràctica i el coneixement del català. Aquesta permanència, malgrat el fort corrent migratori, descansa essencialment sobre la fidelitat lingüística. El nombre de persones amb una bona competència lingüística creix amb l'edat (16 % dels 18-24 anys, 35 % dels 25-44 anys, 55 % dels 45-64 anys i 73 % més enllà). Però cal també prendre en compte l'aprenentatge que desborda sovint cap a l'edat adulta i l'impacte dels cursos per a adults sobre els descatanitzats i els nous vinguts de la tercera edat. La proporció és la mateixa per als homes que per a les dones.

Les ideologies lingüístiques han evolucionat bastant: el *selfhatred* ha desaparegut i la ideologia diglòssica ha regressat a Catalunya Nord. Els mitjans de comunicació de massa regionals o estatals d'àmbit francès només donen un lloc marginal al català, tot i que el terç dels habitants segueixin emissions de ràdio o de televisió en aquesta llengua. El català és present en la vida pública, reforçat o reintroduït pel desenvolupament de les relacions administratives amb Catalunya. L'ús professional del català es desenvolupa fora dels seus bastions tradicionals (agricultura, construcció, transports) i la competència en llengua catalana apareix en el perfil d'algunes ofertes de treball i de les accions de formació continuada.

LES ENQUESTES DE MÉDIA PLURIEL

Les enquestes de Média Pluriel, realitzades amb pocs anys d'interval, cosa que fa impossible variacions notables en l'ús de la llengua, donen malgrat tot resultats bastant diferents segons les qüestions que es toquen. Però són interessants. La variació és probablement la conseqüència directa del context del moment. Al març del 1993 hi havia una eufòria general després de l'obertura de la frontera; molts catalans del sud compraven als comerços i supermercats de Perpinyà, sovintejaven a les estacions d'esquí; hi havia un ambient favorable al català a conseqüència de la campanya a favor del CAPES, que acabava d'atorgar el Ministeri, i l'elecció de Joan Pau Alduy com a batlle de Perpinyà sota el lema «Perpinyà la catalana». A l'octubre del 1997 és probable que l'actitud d'una part dels enquestats fos més prudent ja que hi havia molta tensió mediàtica al voltant del català, deguda a l'enfrontament entre el prefecte Bonnet i el batlle de Perpinyà i les grans manifestacions a favor del català.

L'enquesta del juny del 1993 fou realitzada per un organisme especialitzat sobre una mostra representativa de les edats, dels orígens i de les zones geogràfiques, en francès i sense mai verificar la competència lingüística dels locutors. Reflecteix, doncs, la imatge o la representació del català dins la societat del departament del Pirineu Oriental.

— El coneixement de la llengua dóna, pel que fa a les competències de base, un 63 % de la població que entén el català, un 49 % que el sap parlar bé (puja al 70 % als pobles, però és encara del 40 % a Perpinyà) i un 40 % que afirma saber-lo llegir. Dels que el saben parlar, els dos terços el parlen sovint o cada dia, i només un 10 % poc sovint. Més interessant: si, en els dos terços de la població, l'aprenentatge es va fer amb la família, cosa que no sorprendrà ningú, cal subratllar que en el 27 %, especialment els joves adults, la iniciació es va fer pels amics, el treball o l'escola.

— La representació de la llengua és bona. Queda palès en aquestes opinions: dues persones sobre tres, d'orígens barrejats, pensen que els locutors catalans són nombrosos a Catalunya Nord, i el 62 % pensa que el coneixement del català facilita la integració professional.

— Pel que fa als mitjans de comunicació, el 36 % de la població escolta ràdio en català, regularment o de vegades; la meitat exactament mira emissions de televisió en català a, per ordre d'audiència, France 3, TV3 (43 %), i després les emissions catalanes TVE2 i Canal 33.

— L'ensenyament del català és ben vist. Una àmplia majoria, 83 %, pensa que caldria oferir a tothom la possibilitat d'aprendre aquesta llengua. No hi ha diferència entre els que tenen nens i els altres. Un 57 % desitja, o hauria desitjat, que els seus fills aprenguessin català. El 29 % dels habitants voldrien aprendre català o perfeccionar-lo. La proporció és més alta en els municipis de més de cinc mil habitants i en el cas dels estudiants (54 %), les professions mitjanes (44 %), els comerciants i els caps d'empresa (40 %). La proporció és més alta en el grup dels joves (37 % dels 18-24 anys) que en el de la gent gran (8 %).³⁵

— Les perspectives són eloqüents. Quan al final de l'enquesta es demana quines institucions tindran una influència sobre el desenvolupament del català en el Pirineu Oriental, la Generalitat es troba en primer lloc, amb un 32 %, seguida de molt a prop pel Consell General, amb un 31 %, i de més lluny per la regió Llenguadoc-Rosselló, amb un 15 %, i Europa, amb un 10 %. L'Estat és en l'últim lloc, amb només un 2 %, demostració d'una falta de confiança abso-

35. Aquests resultats, amb totes les reserves que calgui, poden sorprendre més d'una persona, incloent-hi els estudiosos de la llengua. Mostren que no es pot projectar la situació tradicional sobre la situació actual. Ara bé, caldria estudiar de molt a prop les evolucions històriques recents de les pràctiques lingüístiques, les repercussions del canvi social i poblacional i de la recent obertura transfronterera. Tot això es tracta en el punt següent.

luta, que contrasta amb les iniciatives ministerials en el marc de l'ensenyament. Cal reconèixer que les actituds locals o regionals dels seus representants d'aquesta època o d'abans donaven una percepció fonamentada d'hostilitat a la llengua del país i perjudicaven la imatge del ministeri que era a l'origen d'aquests avenços.

Tenim confirmació dels resultats de l'enquesta del 1993 a través dels resultats de treballs universitaris de l'ICRECS ja mencionats que comportaven verificació de la competència lingüística de les persones enquestades.

L'enquesta de l'octubre del 1997, publicada al gener del 1998, va ser realitzada en les mateixes condicions, amb els resultats següents: el coneixement de la llengua dóna, pel que fa a les competències bàsiques, un 55 % de la població que entén el català, un 34 % que el sap parlar i un 39 % que el sap llegir. Pel que fa a la pràctica de llengua, el 38 % pensa que disminueix, el 24 % que és estable i el 24 % que progressa. La representació de la llengua segueix bona, amb el 48 % de la població que afirma la seua estimació al català i el 68 % que desitja que es desenvolupin els suports bilingües francès-català.

EL PAPER DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS I DE LA SEUA DELEGACIÓ TERRITORIAL A LA UNIVERSITAT DE PERPINYÀ

La creació d'aquesta primera Delegació Territorial planteja, perquè pugui actuar eficaçment, la definició del seu paper i dels objectius que se li atribueixin. No sé si ha quedat clar per a tothom però, en realitat, va més enllà car pressuposa:

— d'una banda, la definició més explícita i més actualitzada dels objectius científics i socials de l'IEC en relació amb el que justifica la seua existència, és a dir, la llengua catalana i la població catalanoparlant de l'àrea lingüística sencera (i no pas de la Catalunya actual de les quatre províncies, el Parlament de la qual li dóna reconeixement i suport), i,

— d'altra banda, la reflexió sobre el que hauria de ser (i no el que podria ser) el paper de l'IEC en el conjunt i en cada un dels territoris dels Països Catalans.

El que queda clar és la urgència d'aquesta reflexió. Les estratègies concretes no podran ser les mateixes a cada lloc, però això no impedeix de pensar en una filosofia i uns objectius de conjunt i buscar les vies oportunes. Per això pensem proposar un col·loqui o una jornada científica a l'UCE³⁶ d'enguany, que podria ser la primera manifestació pública de l'existència de la Delegació

36. UCE, Universitat Catalana d'Estiu, que centra des del 1968 les seues activitats a Prada (Conflent) cada any durant la segona quinzena d'agost. Hi ha cursos de formació cultural, d'extensió universitària, tallers, debats, però també seminaris de tercer cycle organitzats per les universitats catalanes i diades científiques o professionals. És en aquest últim marc que es situarà el col·loqui. Recordem que des de la seua creació, l'any 1984, sota l'impuls i la direcció d'Enric Casassas, l'IEC és membre del Patronat de l'UCE i el presideix. El conjunt de les universitats dels Països Catalans també són membres del Patronat i participen activament en les decisions i en la programació.

37. ICRECS, Institut Català de Recerca en Ciències Socials, Universitat de Perpinyà (adreça: Camí de la Passió Vella, F-66860 Perpinyà cedex; tel. 33 (0)4 68 66 22 10 / 21 73; fax 33 (0)4 68 50 25 85; a/e icress@univ-perp.fr): és una UPRES, unitat pròpia de recerca de l'ensenyament superior, és a

Territorial a Catalunya Nord i de la seua col·laboració amb l'ICRECS:³⁷ *L'IEC i els Països Catalans. Objectius i paper de l'IEC, des de la seva creació fins avui dia*. Us demani suport, col·laboracions i comunicacions. Si els objectius d'aquest debat són més amplis, no és pas una iniciativa nova. Des de fa molts anys la Secció Filològica organitza sessions en els diferents territoris de parla catalana, a Catalunya mateix, fora de Barcelona, a les Illes Balears, a Catalunya Nord, al País Valencià i a Andorra. Per ella, és l'ocasió de constatar ràpidament la situació de la llengua, de donar l'oportunitat als estudiosos locals de fer aportacions i, de retruc, de sensibilitzar els mateixos membres de la Secció quant a les realitats regionals. Vaig veure a Perpinyà els dies 20 i 21 de maig del 1994 tot el benefici que se'n podia treure. Ara bé, si l'actuació és eminentment positiva, també no deixa de ser puntual i fugaç al territori mateix.

La creació d'una delegació territorial planteja altres qüestions, degudes precisament al caràcter permanent de la presència de l'Institut en un territori català de fora del seu àmbit físic habitual d'actuació, i especialment:

1) la relació amb les universitats, amb els estudiosos, amb la societat, amb les institucions d'aquest territori;

2) les finalitats i els continguts de la seua programació científica: seran extensions del programes normals de l'Institut, però aleshores, com aquests programes s'articulen i tenen en compte el conjunt de l'àrea?, o bé seran programes específics, i aleshores plantegen encara més clarament la urgència de la definició d'objectius i de les relacions que mantindran amb les seccions de l'Institut.

Per a Catalunya Nord, on moltes coses són urgents i totes importants, encara que em costi dir-ho, no crec que siguin les qüestions lingüístiques les prioritàries. La Secció Filològica les assumeix bastant bé (es nota, per exemple, a través de l'edició del DIEC i de les seues entrades noves o ampliades) i en Pere Verdguer hi col·labora amb assiduitat i constància. D'altra banda, el departament de català³⁸ i el centre de recerques catalanes de la Universitat de Perpinyà també treballen en aquest camp, fan aportacions i en poden fer més. Només cal fer més fluides les relacions i la coordinació d'objectius.

Crec que és en el camp dels estudis socials i de l'ús de la llengua, passat i actual, que cal fer l'esforç principal. Especialment crec que serà en els camps de l'estudi de la comunicació (mitjans de comunicació i comunicació social), de la

dir, una estructura reconeguda pel ministeri sobre la base del seu programa científic (eix espai català i eix Europa i fronteres), a qui es van confiar l'any 1999 tres tercers cicles, dos curssets de doctorat (DEA d'Estudis catalans, una renovació, i DEA de Dret, institucions i societat de Catalunya i d'Andorra, una creació) i un postgrau (DESS de relacions transfrontereres, una creació). Vegeu també el document annex 5: L'ICRECS: la recerca sobre el domini català a la Universitat de Perpinyà.

38. Vegeu el document annex 4: L'ensenyament del català a la Universitat de Perpinyà: l'Institut Franco-català.

sociolingüística, de la sociologia i també del dret que hi haurà més camp per córrer, car és on hi ha més mancances i, si hi ha resultats, més conseqüències positives per a la societat nord-catalana. La comunicació que us acabi de presentar pretenia aportar alguns elements per a alimentar la vostra reflexió pròpia.

Aquestes preguntes generals sobre el paper de l'IEC dins la societat dels Països Catalans no han d'espantar ningú. Són latents i en part ja debatudes. Avui, llur actualitat i replantejament deriven del pas important que acaba de fer l'Institut, potser sense adonar-se'n del tot. Com vaig escriure en un article recent a l'*Avui*,³⁹ l'IEC pren possessió del seu territori. No hi ha cap altra entitat dels Països Catalans que estigui legitimada per fer-ho i que ho pugui fer. Com a membre de l'IEC, per voluntat vostra, i com a català del nord, estic molt orgullós que ho hagi fet i molt il·lusionat per tot el que pugui passar d'ara endavant. És possible que hi hagi empenta (que vol dir una voluntat sumada amb mitjans humans i financers) o al contrari més tranquil·litat i prudència (que vol dir una presència i unes iniciatives més discretes). Però, en tots els casos, crec que és un acte útil i generós, en què tothom hi guanya. Per descomptat hi guanyarà el territori concernit, en el nostre cas Catalunya Nord. Però també hi guanya l'Institut mateix car alimenta la seva reflexió, eixampla el seu domini real, que coincideix amb el domini teòric, i el situa en un altre nivell.

Em permetreu citar en conclusió unes frases de l'article que he esmentat:⁴⁰ «Ni a Perpinyà ni als ministeris parisencs, no costà gaire explicar què era l'Institut i per què era lícit que vingués. Només calia fer un paral·lel amb l'Acadèmia Francesa i països francòfons: allà tothom sap què significa una autoritat lingüística. Fins i tot, per les reaccions que vaig presenciar, em fa l'efecte que aquest pas de la frontera dóna a l'IEC una categoria que no se li reconeixia, car el fa pujar d'una posició casolana o *regional*, com es diu amb menyspreu a França, fins a l'altura d'una institució lingüística supraestatal. [...] Queda, doncs, molt clar que la Delegació Territorial és tant un instrument de participació com una presa de possessió de les terres catalanes de França per part de l'IEC. Des de la Universitat de Perpinyà com des del món cultural català militant que l'envolta i que l'empeny, hi posarem la nostra fe, el nostre treball i les nostres esperances.»

Il·lustríssims Senyors, moltes gràcies a tots vosaltres per la vostra presència i el vostre interès.

39. Joan BECAT, «L'Institut d'Estudis Catalans fa seva la Catalunya Nord», *AVUI* (04/12/1999), [Diàleg].

40. Joan BECAT, «L'Institut d'Estudis Catalans fa seva...», *AVUI* (04/12/1999), [Diàleg].

DOCUMENTS ANNEXOS

1. EL MARC JURÍDIC I ADMINISTRATIU DE L'ENSENYAMENT DEL CATALÀ A FRANÇA

1.1. ELS TEXTOS GENERALS

Els textos sobre l'ensenyament de les llengües vives

Aquests textos generals sobre les llengües vives estrangeres, que fixen l'organització de llur ensenyament i llur avaluació als exàmens, s'apliquen al català en absència de text específic. N'hi ha que preveuen les proves de llengües regionals (circular 85-1393, del 22/11/1985, per als BTS,⁴¹ edicte del 05/06/1991 sobre els BEP-CAP,⁴² circular de 1995 sobre el batxillerat i els BEP-CAP).

Dins aquest marc, el català es pot triar com a llengua d'ensenyament obligatori o facultatiu en els diferents exàmens, especialment al batxillerat.

Per als alumnes de liceu francès d'Andorra, una disposició derogatòria permet triar el català com a LV1 (primera llengua viva).

La llei Deixonne núm. 51-46, de l'11 de gener del 1951: l'ensenyament de les llengües i dialectes locals

Primer —i únic— text legislatiu que autoritza l'ensenyament de les llengües regionals: s'hi mencionen el bretó, el basc, el català i la llengua occitana. Les circulars, edictes i textos posteriors fan referència fins avui dia a aquest marc legal.

41. BTS: diploma de tècnic superior.

42. BEP-CAP: diploma d'ensenyament professional i certificat d'aptitud professional; títols professionals inferiors al batxillerat.

La circular núm. 82-261, del 21 de juny del 1982: l'ensenyament de les cultures i llengües regionals dins el servei públic de l'Educació nacional, o circular Savary

El primer text que defineix un dispositiu experimental concret i complet, de la maternal a la universitat, així com els aspectes de la formació dels ensenyants i del seguiment pedagògic.

L'edecte núm. 85-1006, del 15 d'abril del 1988: el Consell Nacional de les Llengües i Cultures Regionals

Crea el Consell esmentat.

La circular núm. 95-086, del 7 d'abril del 1995: l'ensenyament de les llengües i cultures regionals, o circular Bayrou

Reprèn i substitueix la circular de 1982: el dispositiu a l'origen experimental es confirma i es fa permanent.

1.2. ELS TEXTOS I DECISIONS ESPECÍFICS

Les mesures puntuals d'aplicació de la llei Deixonne

— La circular núm. 66-361, del 24 d'octubre del 1966: creació de les comissions acadèmiques de llengües regionals.

— La circular núm. IV-69-90, del 17 de febrer del 1969: ensenyament de les llengües i cultures regionals en les classes dels primer i segon graus.

— La circular núm. 71-279, del 7 de setembre del 1971: ensenyament de les llengües i cultures regionals en les classes dels primer i segon graus.

— La circular núm. 74-33, del 16 de gener del 1974: extensió de les disposicions precedents al cors.

— La circular núm. 75-426, del 21 de setembre del 1975: estatges de llengües i cultures regionals.

— La circular núm. 76-123, del 29 de març del 1976: presa en compte dels patrimonis culturals i lingüístics francesos.

— La circular núm. 76-124, del 29 març del 1976: formació continuada dels mestres, estatges de llengües i cultures regionals.

— La circular del 1979: creació d'una opció de llengua i cultura regional de tres hores en quarta i en segona.

Les mesures puntuals d'aplicació de la circular Savary

— La circular núm. 83-547, del 30 de desembre del 1983: text d'orientació sobre l'ensenyament de les cultures i llengües regionals, centrat sobre els aspectes pedagògics.

— La circular núm. 84-047, del 3 de febrer del 1984: fixa les modalitats de l'examen d'aptitud pedagògica a l'ensenyament de les llengües i cultures regionals.

— La disposició ministerial del 15 d'abril del 1988: fixa els programes de les llengües regionals en els liceus.

Els textos sobre el CAPES⁴³ de català

— L'edicta del 16 de setembre del 1991: la llicenciatura de català, llengua viva estrangera, és llicenciatura d'ensenyament.

— L'edicta del 19 de setembre del 1991, que crea el CAPES de català.

— Els programes de les sessions del CAPES, publicats al BOEN⁴⁴ cada any des del 1992, així com els informes dels presidents dels jurats publicats pel CNDP,⁴⁵ configuren progressivament el perfil de la formació necessària als professors de català.

Les habilitacions dels diplomes universitaris

Es tracta del DEUG⁴⁶ i de la llicenciatura de llengües vives estrangeres, menció del català. Les primeres habilitacions es van atorgar en 1982 i 1983; foren renovades sense interrupció fins avui dia. Defineixen els continguts i les orientacions d'aquesta formació universitària i, per via de conseqüència, serveixen de suport a la formació dels ensenyants de català.

43. CAPES: certificat d'aptitud pedagògica per a l'ensenyament secundari. Són les oposicions a escala estatal per a places de professors d'institut (col·legis i liceus).

44. *Bulletin Officiel de l'Education Nationale*, París.

45. Centre Nacional de Documentació Pedagògica, París.

46. Diploma d'estudis universitaris generals: sanciona els dos anys del primer cicle universitari.

1.3. LES QÜESTIONS A RESOLDRE

Aquest marc reglamentari no és encara aplicat totalment avui dia. Convindria prendre un cert nombre de disposicions per posar-lo en aplicació, especialment pel que fa al reclutament i a la formació dels ensenyants i a la presa en compte de la demanda manifestada.

2. L'ENQUESTA DEL 1995 SOBRE L'ENSENYAMENT BILINGÜE A LES MATERNALS

QUADRE 1

L'enquesta del 1995 sobre l'ensenyament bilingüe a les maternals

Resultats per escoles de l'enquesta a prop dels pares d'alumnes, Pirineu Oriental, ensenyament públic. Elaboració Maria Dolors Solà.

<i>Enseignement bilingüe dans les P.O</i>					
% de réponses favorables au bilinguisme: classement par écoles					
Millas	90	Vinça	57	St Laurent de Cerdans	44
Pont de Reynes	90	St Nazaire	56,6	La Tour de France	43
Corneilla de la Rivière	83	Perpi / J. Amade	54	Cabestany: Ch. Chaplin	42,7
Le Soler	82	Maureillas	53	Laroque	42
Arles / Tech	80	Céret: Le Pont	52	Ille / Tet: Torcatis	41
Montescot	80	Perpi / J. Hachette	52	Llupia	41
Latour Bas Elne	78	Bompas: Moulin	49	Céret: Joan Miró	40
Cerbère	74	Palau del Vidre	48	Ponteilla	40
St Jean Pla de Corts	72	Perpi / Lamartine	47	Perpi / G. Dagneaux	39
Osséja	70	Perpi / Les Platanes	47	Perpi / V. Hugo	39
St André	70	Perpi / M. Bouchor	47	Banyuls dels Aspres	38
Perpi / Condorcet	68,8	Ste Marie	47	Perpi / J. Jaurés	38
Estagel	59	Perpi / Fenelon	46	Le Boulou	38
Collioure	57	Ille / Tet: Wallon	46	St Estève: Torcatis	38
Pézilla de la Rivière	57	Elne: Les Mimosas	45	Thuir: Les Mûriers	38
Trouillas	57	St Hippolyte	45	Saleilles	37,9

Amélie les Bains	37	Baho	28	Perpi / J. Ferry	15,9
Baixas	37	Perpi / La Fontaine	28	Perpi / H. Boucher	14
Peyrestortes	37	Pollestres	28	Salses	13
Rivesaltes: Malraux	37	Thuir: M. Maurette	28	Perpi / H. Boucher	14
Vernet les Bains	36,7	Perpi / A. France	27	Salses	13
Banyuls / Mer	36	Bompas: Pasteur	27	Perpi / B. Pascal	8
Font-Romeu	36	Le Barcarès	27	Villemolaque	8
Perpi / Madame Espinet	36	Terrats	27	Perpi / E. Herriot	2
St Estève: P. Casals	36	Touloges	27	Château Roussillon	
St Laurent: Vidal	36	Perpi / Vertefeuille	26	Perpi / Cité Muchart	
Perpi / Porte d'Espagne	35	Cabestany: La Fontaine	25,5	Claira	
Perpi / V. Duruy	35	Argelès: E. Herriot	25	Perpi / Cité Muchart	
St Feliu d'Avall	34	Elne: Reig	25	Claira	
Port Vendres	33	Espira de l'Agly	25	Perpi / Debussy	
St Cyprien Village	33	Bages	24	Perpi / Fons Godail	
St Genis	33	Perpi / E. Roudayre	23	Perpi / J.J Rousseau	
Perpi / D'alembert	32	Canoehes	22	Perpi / L. Blum	
Rivesaltes: Pagnol	32	Corneilla del Vercol	22	Perpi / Languedoc	
Perpi / S. Boussiron	31	St Estève: V. Hugo	22	Perpi / Las Cobas	
Théza	31	Villeneuve de la Raho	22	Perpi / P. Picasso	
Bourg-Madame	30	Canet: Les Myosotis	21	Prades: Arago	
Perpi / H. Rigaud	30	Perpi / Pape Carpentier	20	Prades: Pasteur	
Pia	30	Alenya	17	Sorède	
Saillagouse	30	Perpi / Pont-Neuf	17	St Laurent: Hugo	
St Cyprien Plage	30	Canet: Les Pâquerettes	16	St Paul de Fenouillet	
Torreilles	30	Ortaffa	16	Villelongue / Salanque	
Argèles: La Granotera	28	Perpi / P. de Coubertin	16		

M-D Solà - Animation pédagogique de catalan – CDDP de Perpignan

QUADRE 2

Balanç: la situació de l'ensenyament bilingüe francès-català al Pirineu Oriental: maternal, primari i secundari, 1998-1999, ensenyament públic. (Elaboració de Maria Dolors Solà.)

Enseignement bilingue

L'implantation des sites s'est faite dans le cadre des bassins de formation sans prise en compte de la demande des parents.

Certains sites sont consolidés ou en voie de consolidation, d'autres en sont au stade de la mise en place (collège et lycée de Céret, collège de Bourg Madame).

Perpignan*Primaire*

— Secteur La Garrigole:

3 écoles maternelles avec classes bilingue à 2 niveaux

1 école élémentaire avec 1 classe bilingue par niveau

— Ecole Arrels

1 maternelle avec 1 classe bilingue par niveau

1 élémentaire avec 2 classes bilingues à 2 niveaux + 1 classe bilingue à 1 niveau

Secondaire

1 collège: 1 classe bilingue par niveau + 1 lycée: 1 classe bilingue par niveau

L'étude prospective sur les 4 rentrées prochaines (2000, 2001, 2002, 2003) montre que le flux d'élèves prévisibles va poser problème au niveau du CP et de la 6ème (capacité d'accueil limitée), sur le secteur de La Garrigole et à l'école Arrels.

Prades*Primaire*

1 école maternelle avec 1 classe à 2 niveaux

1 élémentaire avec 2 classes bilingues à 2 niveaux + 1 classe bilingue à 1 niveau

Secondaire

1 collège: 1 classe par niveau (6ème à la rentrée 2000)

L'étude prospective sur les 4 rentrées prochaines (2000, 2001, 2002, 2003) montre que le flux d'élèves prévisibles (public + associatif) devrait pouvoir être absorbé par la structure prévue.

Céret*Primaire*

2 écoles maternelles avec 1 classe bilingue à 2 niveaux (rentrée 99)

1 école élémentaire avec 1 classe bilingue par niveau (CP rentrée 2000)

Secondaire

1 collège: 1 classe par niveau (6ème rentrée 2005)

L'enquête de 1995 sur le bilinguisme faisait apparaître une très forte demande dans le bassin en particulier hors ville de Céret et l'avenir de cette filière ne devrait pas poser problème.

Conclusion:

Il est urgent de réfléchir au futur de l'enseignement bilingue:

— ou on fixe arbitrairement le nombre d'élèves pouvant bénéficier d'un enseignement bilingue par école et par bassin et cela implique de définir des critères de sélection à l'entrée à la maternelle

— ou on prend en compte la demande et on s'attaque au problème de recrutement et de la formation des maîtres: on ne peut envisager de développer cet enseignement sans engager un recrutement et une formation spécifique pour les maîtres.

3. L'ENSENYAMENT PRIMARI I SECUNDARI DEL CATALÀ A CATALUNYA NORD

Aquest document és un breu balanç de situació amb el llistat de les mancances, sempre en relació amb el que permet el dispositiu reglamentari actual, que, per raons diverses, no es compleix (pressupost, falta de llocs de treball, altres prioritats, actitud general o personal d'hostilitat o d'inèrcia del ministeri o de responsables locals de qualsevol nivell, etc.).

La demanda dels pares d'alumnes és coneguda a través de l'enquesta del 1995 a les maternals. Els resultats, encara que no afectin la totalitat dels nivells d'ensenyament, són molt clars: la qüestió interessa tothom; més del terç dels pares volen per al seu fill un ensenyament bilingüe francès-català. Per començar, prou mestres estan d'acord per practicar-lo, amb reserva d'una formació complementària.

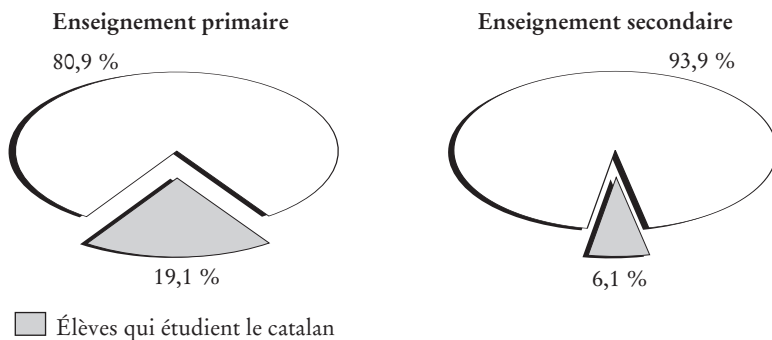
La posició dels mestres és globalment favorable. Els sindicats d'ensenyants veuen bé la difusió de l'ensenyament del català: la FSU, la FEN, l'SGEN.⁴⁷ Organitzen reunions internes per a la promoció de l'ensenyament del català, publiquen documents d'informació. Són representats a la Comissió Acadèmica del Català i hi manifesten posicions favorables.

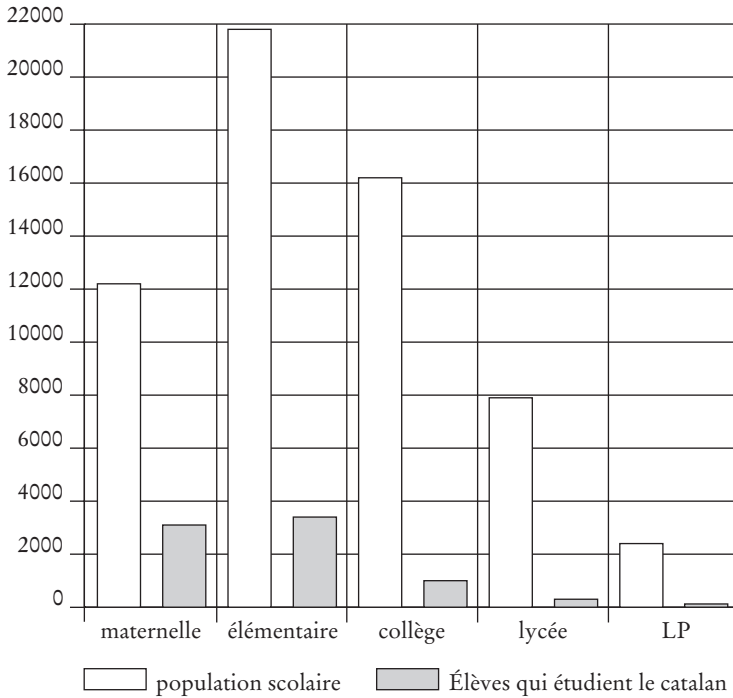
47. Són les tres federacions principals de sindicats corporatius d'ensenyants, de tots nivells i branques. La FSU, Federació de Sindicats Unificats, actualment el principal sindicat, resulta d'una escissió de la FEN i els seus dirigents són pròxims al partit socialista o al partit comunista; és present en l'ensenyament primari i molt majoritària en els ensenyaments secundaris i universitaris. La FEN, Federació d'Educació Nacional, és la formació més antiga, tradicionalment considerada com a pròxima al partit socialista, almenys pel que fa als seus dirigents, però amb una actitud de molta moderació; ha quedat forta només dins el seu bastió de l'ensenyament primari. L'SGEN, Sindicat General d'Educació Nacional, és també d'esquerres, però més marginal, amb només bona implantació en l'ensenyament privat; es vol sempre més independent de les opcions polítiques, encara que els seus membres siguin tot sovint relacionats amb els petits partits d'esquerra o amb els moviments de cristians socials.

Declarades sota el règim de la llei de 1901, hi ha associacions de suport que participen també a la Comissió Acadèmica del Català. L'una és corporativa, l'associació dels professors *certifiés* de català; l'altra és l'APLEC, Associació per a l'Ensenyament del Català, que reuneix, entre altres membres, tots els ensenyants de català, de tots els nivells i de totes les estructures (ensenyament públic, ensenyament privat, cursos per a adults).

La formació i el reclutament dels ensenyants és el factor limitador —i l'Administració l'utilitza conscientment com a element de contenció— i el punt de conflicte permanent. Per al professorat de les escoles no hi ha formació ni reclutament específics. A l'IUFM, antena de Perpinyà, hi ha una possibilitat de seguir mòduls de didàctica de seixanta hores en primer i segon any (però cap formació de base per a qui no la tingui). Per falta de candidats amb coneixements previs, no estan oberts, cosa previsible ja que no es prenen en compte les competències en català a l'hora d'admetre els candidats que després podran assumir un ensenyament de català, si són voluntaris. Pel que fa al professorat dels col·legis i liceus, la situació no és bona, però no és tan dramàtica, car existeix un concurs de reclutament: el CAPES de català. Ja hem dit que el 1999 hi havia vint-i-un professors, quan els menesters immediats es poden avaluar a uns quaranta ensenyants. La preparació per al CAPES l'assegura l'Institut Franco-català de la Universitat de Perpinyà i, per la part professional, el mateix IUFM. La formació universitària prèvia normal, primer cicle i llicenciatura de català, existeix des de l'any 1982-1983 i permetria cobrir tots els menesters manifestats o futurs.

La situació de l'ensenyament del català consta en els quadres de dades de la mateixa administració pública pel que fa a 1998-1999, reproduïts a continuació. Recordem que el 19 % dels alumnes de primari i maternals segueixen un ensenyament de català, i el 6 % al secundari, per 8.174 alumnes en total.

FIGURES 1, 2 i 3. Situació de l'ensenyament del català a Catalunya Nord. (Dibuix i quadre: elaboració de Maria Dolors Solà.)

<i>Enseignement primaire public: 1998-1999</i>					
Enseignement préélémentaire				monolingue	bilingue fr / cat
Ecoles	Nombre d'élèves	Nombre de classes	Nombre de maîtres	Nombre moyen d'heures de catalan / semaine / classe	
59	3005	118	69	1h (initiation)	
4	115	5	5	parité horaire	
Arrels	74	3	3	immersion	
64	3194	126	77		

Enseignement élémentaire				monolingue	bilingue fr / cat	
Ecoles	Nombre d'élèves	Nombre de classes	Nombre de maîtres	Nombre moyen d'heures de catalan / semaine / classe		
56	3091	150	56	1h (initiation)		
3	179	8	9	parité horaire		
Arrels	83	3	3	immersion CP CE1 + bilinguisme CE2, CM1, CM2		
60	3353	161	68			
Primaire Total		écoles 124	classes 288	élèves 6547	maîtres 145	intervenants 16
<i>Enseignement secondaire public: 1998-1999</i>						
Collèges (11-15 ans)				monolingue	bilingue fr / cat	
Collèges	Nombre d'élèves	Nombre de classes	Nombre d'enseignants	Nombre d'heures de catalan / semaine		
22	917	57	26	1h		
6	89	10	6	3h		
3	158	8	3	de 3 a 5h + 1 discipline en catalan		
22/26	1164	75	26			
Lycées (15-18 ans)				monolingue	bilingue fr / cat	
Lycées	Nombre d'élèves	Nombre de classes	Nombre d'enseignants	Nombre d'heures de catalan / semaine		
7	268	25	8	3h		
2	62	5	2	de 3 a 5h + 1 discipline en catalan		
7/7	369		8			
Lycées professionnels (15-18 ans)				monolingue		
L.P	Nombre d'élèves	Nombre de classes	Nombre d'enseignants	Nombre d'heures de catalan / semaine		
5/6	94	9	5	1h		
Secondaire Total		établissements 34		élèves 1627	professeurs 39	

TAULES 1 i 2. Balanç de l'ensenyament del català dins el departament del Pirineu Oriental, any escolar 1998-1999, ensenyament públic. (Elaboració de Maria Dolors Solà.)

3.1. LES QÜESTIONS A RESOLDRE I LES PROPOSTES

És necessari implantar un pla de reclutament i de formació dels mestres car, dins l'ensenyament primari, les jubilacions actuals afecten els mestres que tenien competències en català, sobretot per tradició familiar i pel reclutament antic de base local i no general com ara. Com que a més a més no es puntua el coneixement del català, si cap mesura urgent no es pren, fracassarà l'aplicació de la circular ministerial del 1995. Per tant, caldria:

- organitzar enquestes per al conjunt dels nivells, semblants a la que es va fer per a les maternals, per a avaluar objectivament la demanda;
- activar un pla de reclutament i formació continuada dels ensenyants que prengui en compte aquests resultats;
- respectar el principi de base de les circulars ministerials de 1982 i 1995, és a dir, la satisfacció de la demanda dels pares;
- obrir un concurs específic per als mestres de les classes bilingües.

Pel que fa a l'ensenyament primari, hi ha una sèrie de mesures senzilles i de poc cost que millorarien molt la situació:

- Cal informar urgentment els inspectors d'educació, els directors d'escola, els ensenyants i els pares d'alumnes, exactament com es fa per a les altres llengües vives —i que no es fa ara per ara pel català.
- Cal aclarir l'estatut del català; els textos reglamentaris sobre les llengües vives no mencionen explícitament les llengües regionals. El correu del 15/07/1997 del director general de les Escoles precisa que aquestes poden entrar en la iniciació a les llengües vives; però aquesta precisió no es va posar en les circulars posteriors; per tant, cal indicar clarament que el català entra en l'ensenyament de les llengües vives. És l'estatut que té des de l'inici la universitat i en la llicenciatura d'ensenyament, que el mateix Ministeri va crear i reconeix.
- Per les classes bilingües, a més del reclutament dels ensenyants ja evocat, seria necessària una avaluació pedagògica de les classes bilingües que estan funcionant.

Pel que fa a l'ensenyament secundari, també hi ha unes quantes mesures necessàries i urgents, totes dins el marc reglamentari actual, però en l'àmbit dels serveis ministerials parisiens:

- Sembla necessari de donar als alumnes de les línies bilingües la possibilitat d'optar pel català LV1 al batxillerat car, actualment, no poden fer validar les seues competències de llengua al nivell que els correspon.

— El CAPES de català dona satisfacció en la seua fórmula actual. Però cal tornar a quatre llocs de treball a les oposicions anuals, tres al concurs extern i un al concurs intern. Evidentment, a l'inrevés del que es practica ara, cal posar les dotacions pressupostàries a l'altura dels resultats del concurs.

— Pel que fa a les línies bilingües, és urgent satisfer les peticions de llocs de treball amb perfil català per a les matèries no lingüístiques.

— En relació amb el nombre de professors en el conjunt de les llengües regionals de França i per evitar una situació actualment discriminatòria en matèria de carreres, es fa necessària la creació d'una agregació de llengües regionals, amb opcions per cada una.

4. L'ENSENYAMENT DEL CATALÀ A LA UNIVERSITAT DE PERPINYÀ: L'INSTITUT FRANCO-CATALÀ

L'any 1982 fou creat un departament d'estudis catalans a la Facultat de Lletres, Dret i Ciències Humanes per a gestionar el DEUG de català que acabava de ser creat en el marc de la circular Savary. Els anys 1983 i 1984 s'hi afegiren tot el primer i segon cicle de català, i els ensenyaments opcionals per a no especialistes. El 1987, quan es van atorgar les habilitacions de LEA i de FLE menció de català,⁴⁸ el departament passà a ser l'Institut Franco-català, IFC, per fer evident la seua doble vocació de formar al català en base francesa i al francès en base catalana. En 1999-2000 el personal docent de l'IFC és de deu ensenyants de plantilla (tres professors, tres *maîtres de conférence*, un professor assistent, dos ensenyants del secundari a mitja jornada i un lector a mitja jornada) i uns dotze encarregats de cursos (un director de recerca del CNRS, tres al·locataris de recerca, un ensenyant de la Universitat de Girona, sis ensenyants del secundari i dos professionals, de Perpinyà i de Barcelona). Els últims anys el nombre d'estudiants inscrits als diplomes d'estat de català oscil·la entre 150 i 200, i el nombre dels que segueixen opcions o diplomes d'universitat de català és al voltant de 200.

Els ensenyaments de català s'inclouen en les habilitacions de llengües vives estrangeres, amb la menció de català. Compleixen les normes generals dels ensenyaments universitaris de llengua i civilització. Els diplomes d'estat són els següents:

- DEUG, llicenciatura i mestratge de català.
- DEUG, llicenciatura i mestratge de LEA, llengües estrangeres aplicades, menció de català. L'ensenyament és organitzat en comú amb les mencions d'anglès, castellà i alemany.

48. LEA: llengües estrangeres aplicades, primer cicle i llicenciatura trilingües, orientades cap a objectius preprofessionals. FLE: francès com a llengua estrangera, menció de llicenciatura, amb cursos específics, afegida a un títol de llengua viva estrangera per a formar professors de francès als països corresponents.

— Llicenciatura i mestratge de FLE, francès llengua estrangera, menció de català. L'ensenyament és organitzat en comú amb les mencions d'anglès, castellà i lletres modernes.

— El DNGIN, diploma nacional de guia intèrpret nacional, menció de català, tot i no ser d'estudis catalans, és gestionat per l'IFC.

— Llicenciatura i mestratge de TAL, tractament automàtic de les llengües, menció de català. L'ensenyament és organitzat en comú amb les mencions d'anglès i castellà.

Els diplomes d'universitat, és a dir, sense suport ni mitjans de l'Estat, són els següents:

— Certificat pràctic de llengua catalana, lliurat sobre la base del diploma corresponent de la Generalitat de Catalunya.

— DUEC, diploma d'universitat d'estudis catalans, de nivell bàsic.

— Diploma d'universitat de traductor francès-català, en col·laboració amb l'Institut Francès de Barcelona.

Els ensenyaments opcionals i les formacions lingüístiques són els següents:

— Ensenyaments de català opcionals per a estudiants d'altres disciplines, amb quatre nivells: iniciació; perfeccionament; aprofundiment i expressió escrita i oral; tècniques d'expressió i traducció.

— Formació ràpida de grups professionals, segons la demanda; fins ara s'ha fet per als serveis de la Cambra d'Agricultura, la ràdio, universitaris, ensenyants, col·lectivitats territorials...

— Formació lingüística catalana accelerada dels estudiants francesos que preparen la llicenciatura d'oceanologia a Barcelona.

— Formació lingüística catalana dels estudiants de l'Institut Universitari Professional de Turisme.

— L'IFC assegura des l'any passat un ensenyament opcional d'occità, amb dos nivells: iniciació i perfeccionament.

A més a més, l'IFC assegura un ensenyament del català a distància: és el servei SETELCAT. El conjunt dels diplomes de català, així com els ensenyaments opcionals i els diplomes d'universitat són assegurats a distància en la mesura que es pot. És l'únic ensenyament a distància de la Universitat de Perpinyà.

Limitats numèricament, les relacions amb l'àrea catalana i els intercanvis són nombrosos i constants. Es van iniciar l'any 1977 amb el DUEC i no van parar mai. Convenis amb equivalències d'assignatures es firmaren l'any 1983 amb les universitats de Barcelona, l'any 1985 amb les de València i les Balears, l'any 1993 amb les noves universitats catalanes i de Castelló. Des de 1988, amb un ritme de cinc a deu estudiants per any, els programes Erasmus permeten intercanvis entre l'IFC i els departaments corresponents de les universitats de Barcelona, de les Illes Balears, de València i d'Alacant. També tenen lloc intercanvis amb les universitats alemanyes que tenen estudis catalans, a través d'un conveni amb la Universitat de Frankfurt.

5. L'ICRECS: LA RECERCA SOBRE EL DOMINI CATALÀ A LA UNIVERSITAT DE PERPINYÀ

5.1. UNA RECERCA ORGANITZADA PRESENT DES DE L'ANY 1982

A la Universitat de Perpinyà, la recerca sobre el domini català s'organitza des del 1982 al voltant d'un laboratori, el CREC, Centre de Recerca i d'Estudis Catalans, que va aconseguir com a *équipe d'accueil* (grup doctoral), l'any 1984, l'habilitació per a atorgar el doctorat de tercer cicle i, després de la reforma dels estudis doctorals, el DEA (cursets de doctorat) d'Estudis Catalans que dona accés a la nova tesi.

Sobre la base d'un nucli dur de la 73a secció del CNU (Consell Nacional de les Universitats), el projecte científic del CREC era interdisciplinari i enfoicat sobre l'espai català i la llengua. Les relacions amb les universitats catalanes es van fer més fortes (jurats de tesis, tutorats, tercers cicles, congressos i algunes publicacions comunes). La concentració de tots els mitjans afectats pels estudis catalans en el marc d'una Casa dels Països Catalans —agrupació científica i docent amb locals finançats per les col·lectivitats territorials— va contribuir a accelerar aquest procés.

5.2. L'INSTITUT CATALÀ DE RECERCA EN CIÈNCIES SOCIALS

L'ICRECS, Institut Català de Recerca en Ciències Socials, pren el relleu del CREC l'any 1995. Es tractava de marcar una inflexió, amb la incorporació de nous investigadors, entre altres un director de recerca del CNRS, i una més gran orientació vers les ciències humanes i socials. La llengua sempre hi és present, però les recerques toquen més la història, la geopolítica i l'ordenació del territori, l'antropologia i la sociologia.

Dins el contracte Ministeri-Universitat 1994-1998, l'ICRECS és una

UPRES, unitat pròpia de recerca de l'ensenyament superior, amb una codirecció: Louis Assier-Andrieu, director de recerca de la 36a secció del CNRS (sociologia, normes i regles), i Joan Becat, catedràtic de la 73a secció del CNU (cultures i llengües regionals). En el contracte en curs, 1999-2002, la mateixa estructura va obtenir la renovació de la seva habilitació i es va veure confiar dos tercers cicles més. D'altra banda, aquest laboratori és un dels components de l'Escola Doctoral de Ciències Humanes i Socials de la Universitat de Perpinyà.

A més dels codirectors esmentats, els principals investigadors són els catedràtics Jordi Costa (dialectologia), Ramon Sala (història moderna), Alain Tarrus (sociologia), els professors Cristina Badosa (literatura), Domènec Bernardó (sociolingüística), Martina Berthelot (lingüística i història oral), Michel Leiberich (alemany i nacionalitats a Europa), Gentil Puig (lingüística i sociolingüística), Miquela Valls (lexicologia i literatura), els doctors Christian Bataillou (economia i relacions transfrontereres) i Martina Camiade (història moderna i contemporània), amb una quinzena de doctorants, tres dels quals són al·locataris de recerca. L'ICRECS compta amb el suport d'investigadors exteriors associats que participen en els ensenyaments de tercer cicle i en el tutorat, com ara Pere Verdaguer (Catalunya Nord), Pierre Valarié i Jean-Pierre Gaudin (CNRS – Universitat de Montpellier 1), Dolors Canals (UdG, Girona), Josep Maria Muntaner i Lluís Marquet (Barcelona), Antoni Bayona (UPF, Barcelona), Imma Tubella (UOC, Barcelona), Josep Maria Comellas (URV, Tarragona).

5.3. L'ORIENTACIÓ DE LES RECERQUES⁴⁹

EL DOMINI CATALÀ

Els diferents eixos tenen com a base comuna el domini català. Aquest constitueix una àrea cultural definida per la llengua i un laboratori concret de les evolucions de les relacions de sobirania i de les qüestions de frontera a Europa. Dins l'ICRECS, una convergència de recursos disciplinaris de les ciències

49. El que segueix és la traducció de la definició de les línies de recerca que es van sotmetre al Ministeri i que aquest va acceptar per al contracte actual. Es tracta del resum de presentació dels eixos de recerca que encapçala la demanda d'habilitació. El programa detallat, amb els enfocaments teòrics i les orientacions més precises, les realitzacions i publicacions anteriors i la xarxa de relacions fan l'objecte d'un fascicle més extens: *L'Institut Catalan de Recherche en Sciences Sociales* («Rapport scientifique soumis aux sections 36 et 39 du Comité National de la Recherche Scientifique», 06/1998, 50 p., 21 x 29,7 cm).

humanes i socials es posa al servei d'una problemàtica de conjunt. Sobre la base d'una anàlisi aprofundida del domini català, travessat per diverses sobirania, l'activitat científica de la unitat porta sobre l'estudi dels problemes induïts per les delimitacions frontereres i sobre les anàlisis comparatives de les polítiques socials i territorials a França i Espanya.

ELS EIXOS DE RECERCA

L'eix de recerca sobre l'espai català aborda l'estructuració de les identitats travessades, en particular, amb recerques sobre la comunicació social i tècnica (aprehensió de la pràctiques del llenguatge dins l'espai euroregional transfronterer: empreses, mitjans de comunicació de massa, normalització lingüística, inforutes, situació de les comunitats immigrades, aparell educatiu), la llengua (aspectes territorials i sociològics, espai català i confins, literatura contemporània i la seua significació sociològica), l'ordenació del territori, la seua gestió i la dels homes (transformacions del domini català, comunitats autònomes, Andorra, aplicació de la Unió Europea, gestió dels riscos naturals i del medi, permanència o mutacions de les situacions prèvies).

L'eix de recerca sobre les fronteres i l'ordre social pregunta els fenòmens de delimitació i els processos socials que hi van lligats: la noció de frontera (la construcció d'un objecte científic i l'estudi empíric de la sobirania), les configuracions frontereres a Catalunya (estructura del límit, institucionalització i funcionament de la separació), la dialèctica de la separació i de la unió (límits segons les relacions socials i els tipus d'activitats, límits urbans). Un camp de recerca important s'articula al voltant de la integració i de l'exclusió social amb perspectiva comparativa: factors d'identitat i representació dels territoris urbans, estudi comparat dels conceptes de la lluita contra l'exclusió a França i a Espanya.

EL TERCER CICLE

L'ICRECS és laboratori de suport del DEA d'Estudis catalans (renovat en el contracte 1999-2002). Acull estudiants del mestratge de català i és obert als estudiants d'història, geografia, sociologia i antropologia. Sempre dins el contracte d'establiment de la Universitat de Perpinyà, l'ICRECS és responsable del DESS de Relacions transfrontereres (creació) i, en cooperació amb un laboratori d'història del dret, es cuida del DEA de dret, institucions i societat de Catalunya i d'Andorra (creació).

LES RELACIONS INTERNACIONALS

L'ICRECS va heretar la xarxa de relacions del CREC, que el va precedir, amb Andorra i les universitats de Catalunya i dels Països Catalans, i l'ha eixamplada. A més del desenvolupament de les seues activitats científiques pròpies, l'ICRECS inscriu la seua acció dins la perspectiva de la constitució d'un pol per a França orientat vers l'estudi del domini català. Es tracta de posar la xarxa transnacional de les seues línies de recerca al servei de la intensificació de les cooperacions francoespanyoles, especialment amb l'àrea catalana, dins l'àmbit de les ciències de l'home i de la societat a la zona mediterrània.

6. MODALITATS I BALANÇ DE LA REVISIÓ TOPONÍMICA DEL CADASTRE A CATALUNYA NORD, FEBRER DE 2000

6.1. EL CADASTRE I LA SEUA GESTIÓ

El cadastre és la base del càlcul i de la repartició de l'impost sobre les propietats (terrenys i immobles). Amb aquest motiu, la seua creació va ser decidida durant la Revolució Francesa. Però el primer cadastre va ser realitzat, poble per poble, durant el segle XIX. El cadastre es pren també com a base del registre de la propietat i de qualsevol document, pla o text que faci referència a les propietats: compres i vendes, permisos de construir, expropiacions, declaracions de sinistres o de riscos naturals, ordenació del territori, obres públiques, actes notariais, herències, etc.

El cadastre és un servei de l'Estat, que forma part de la Direcció dels Imposos del Ministeri de Finances, amb una administració local corresponent a cada departament. A Perpinyà es troba a l'avinguda de la Costa Vermella, al barri de Sant Galdric. Té cura de la conservació i de la revisió dels documents cadastrals.

Per cada municipi, aquests documents cadastrals comprenen, d'una banda, un registre de la propietat immobiliària (edificis i parcel·les de terreny, conreat o no), abans en forma de dos quaderns, un per a les parcel·les i un per als propietaris, i avui dia en suport informàtic, i, d'altra banda, els plans cadastrals, que són uns mapes on es porten els límits de les parcel·les i les cases o construccions, amb els números de referència corresponents als registres. El territori del municipi es divideix en seccions cadastrals (una o més per cada full del pla cadastral), designades abans per una lletra i un número (per exemple A2, B1, C3) i avui dia per dues lletres (per exemple AA, AB, AC). Per a evitar qualsevol ambigüitat en la localització i per a permetre a la gent del poble i als propietaris de consultar més fàcilment el cadastre, des del seu origen al segle XIX, s'acostuma a posar un nom de lloc a cada secció i a indicar pel seu nom els elements que estructuren el territori: carrers, camins, rius i torrents, hàbitat aïllat, elements remarcables (monuments, capelles i oratoris, pics, colls, fites i límits, etc.).

Evidentment, tenint en compte l'època de la realització i els pocs coneixements lingüístics (llevat del francès) dels topògrafs o geòmetres que el van realitzar per primera vegada al segle XIX, aquests noms tenen grafies variades i sovint poc correctes. Però l'objectiu no era transformar o canviar els noms, ans al contrari: calia transcriure els noms com més bé millor per tal que els habitants, els primers interessats, s'hi puguin reconèixer.

Molts noms són gairebé correctes, i reproduïen la pronunciació dels habitants —aquí en català— amb sistemes diversos, o fonetitzant en francès: això significava que el nom era respectat i conservat (cal pensar que al segle XIX, quan es van fixar els noms que ara veïem als cadastres encara no revisats correctament, poca gent sabia escriure el català —era a Catalunya Nord una llengua essencialment oral— i que la llengua catalana no tenia encara fixades les seues normes ortogràfiques modernes). Per aquest afany de ser pròxims de la gent, s'entén per què hi ha pocs errors greus o contrasentits dins el cadastre (quan n'hi ha és tot sovint perquè el cartògraf no va entendre el que se li deia) i poques traduccions, llevat del que es va considerar com a termes generals: *chemin*, *fontaine*, *pic*, *col*, etc., i encara no sempre. S'entén també per què no hi ha impediments per part d'aquesta administració per corregir els noms si l'ocasió es presenta, sempre que hi hagi l'acord del batlle.

Regularment, cada any per afegir-hi les construccions i modificacions d'infraestructures, i cada vint a cinquanta anys —o més—, es fa una revisió dels plans cadastrals. Des de fa uns quinze anys, en els municipis que han conegut més canvis, amb un ritme de dos a tres cadastres l'any, es refà tot, amb uns fulls nous i més detallats, mitjançant cobertura fotogràfica aèria, dibuix per ordinador i avui dia numerització, verificacions sobre el terreny i enquesta individual i pública per a comprovar les propietats. És en aquest marc que es va iniciar també la revisió toponímica sistemàtica.

En tots els casos, se'n cuiden els serveis del cadastre: per a Catalunya Nord es tracta de la Direcció del Cadastre de Perpinyà i de la Brigada de Topografia de Montpeller amb antena a Perpinyà, però sempre en relació amb el batlle i el consell municipal de cada poble (habitualment mitjançant una comissió municipal, la dels impostos), que són els qui indiquen o accepten els canvis. La iniciativa de la revisió, pel que fa als topònims, pot venir del Servei del Cadastre (és el cas de 31 dels 35 cadastres revisats amb noms corregits en català des de l'any 1983) o del batlle i del consell municipal (és el cas dels quatre altres, Prats de Molló, Perpinyà, Cornellà de la Ribera i Forques).

6.2. LA REVISIÓ EN CURS: MÈTODE I CRITERIS

Els principis que respecten les revisions són els mateixos que utilitza l'IGN. Dins la comissió municipal *ad hoc* que es reuneix per a decidir sobre els

noms que cal posar o rectificar, hi ha membres (o la totalitat) de la Comissió dels Impostos, i persones bones coneixedores del terme convidades pel batlle, sovint pagesos o persones grans originaris del poble. Des de 1983 i per a tots els municipis revisats, els serveis del cadastre conviden els Estudis Catalans de la Universitat de Perpinyà (CREC i ara ICRECS) com a experts per a indicar la grafia catalana correcta o per a fer les recerques necessàries quan un topònim és desconegut o dubtós.

Els principis de la recollida són els següents:

— Quan la revisió és a iniciativa dels serveis del cadastre: reunits pel batlle, els membres de la comissió municipal diuen quins són els noms de lloc, indiquen la seua localització sobre els plànols (o la rectifiquen), l'expert científic indica la grafia catalana corresponent i l'enginyer o el responsable del cadastre en prenen nota (llista i mapes). La llista definitiva serà enviada després al batlle per a la firma de validació.

— Quan la revisió és a iniciativa del municipi: reunits pel batlle i treballant sobre la base de la llista informàtica dels noms de llocs enviada pels serveis del cadastre, o directament sobre els plans cadastrals, full per full, els membres de la comissió municipal diuen quins són els noms de lloc, indiquen la seua localització sobre els plànols (o la rectifiquen), l'expert científic indica la grafia catalana corresponent. La llista, firmada pel batlle, és enviada als serveis del cadastre per ser incorporada als documents cadastrals a la pròxima revisió anual.

— En els dos casos, per respecte pels noms de lloc, per la gent que els utilitza i pel valor que representen com a patrimoni, els topònims són ortografiats en la llengua que els va fixar, català en general, francès per a les creacions més recents. Es tenen en compte les evolucions històriques dels topònims (és a dir que s'escriu l'última forma del nom i no la forma d'origen més antiga, medieval o moderna) i les variants dialectals actuals del català. Per exemple, per a designar els masos, segons els llocs i l'ús local, s'utilitzarà: *Mas*, *Mas de*, *Mas del*, *Mas d'en*, *Xo'n*, *Xo'l*, *Can* o *Cal*.

6.3. LES ETAPES DE LA REVISIÓ

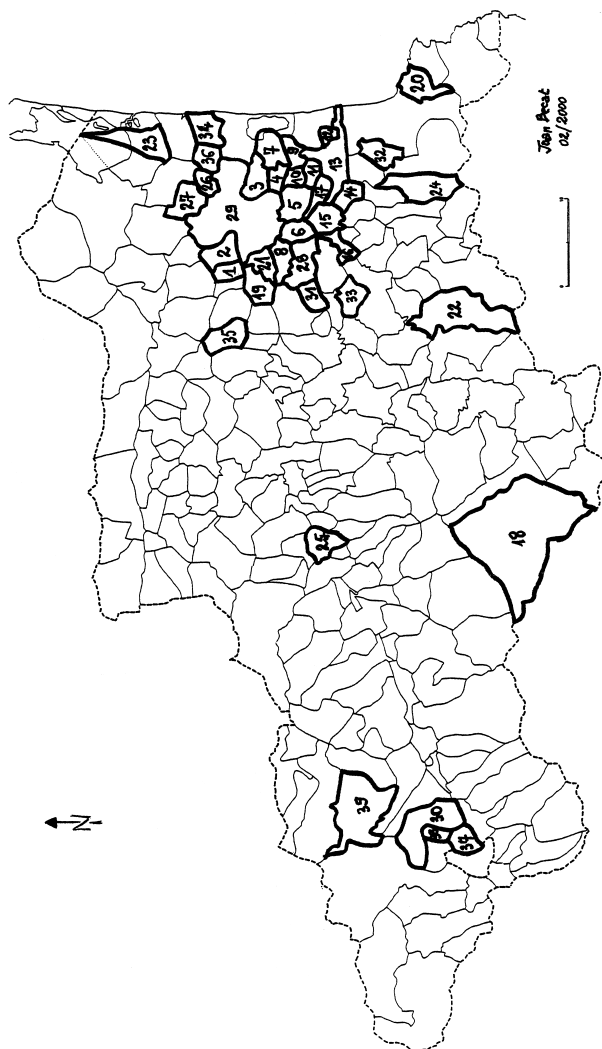
Revisió amb grafia catalana correcta, data i batlle que la va aprovar o demanar (i partit polític del batlle). Llista de municipis:

1. BAÓ, 1983, batlle: Sr. Guy Casadevall (sense etiqueta).
2. SANT ESTEVE DEL MONESTIR, 1984, batlle: Sr. Michel Ey, conseller general (UDF).
3. CABESTANY, 1985, batlle: Sr. Jean Vila, conseller general, diputat (Partit Comunista).

4. SALELLES, 1985, batlle: Sr. José Arrieta (divers dreta).
5. VILANOVA DE RAÓ, 1987, batlle: Sr. Paulin Gourbal (sense etiqueta).
6. POLLESTRES, 1987, batlle: Sr. Jacky Pugnet (Partit Comunista).
7. SANT NAZARI, 1988, batlle: Sr. Henri Tanyeres (Partit Socialista).
8. CÀNOES, 1989, batlle: Sr. Romain Escudié (sense etiqueta).
9. ALENYA, 1989, batlle: Sr. François Séguier (divers dreta).
10. TEZÀ, 1989, batlle: Sr. Bernard Bichot (sense etiqueta).
11. CORNELLÀ DEL BERCOL, 1990, batlle: Sr. Marcel Amouroux (divers dreta).
12. LA TORRE DEL BISBE, 1990, batlle: Sr. Jean-Claude Duran (sense etiqueta).
13. ELNA, 1990, batlle: Sr. Narcisse Planas, conseller general (divers esquerra).
14. ORTAFÀ, 1990, batlle: Sr. Raymond Pla (Partit Socialista).
15. BAGES, 1990, batlle: Sr. Jean-Claude Madrenas (UDF).
16. VILAMULACA, 1991, batlle: Sr. Raymond Dulceres (sense etiqueta).
17. MONTECOT, 1991, batlle: Sr. Eugène Puigsegur (sense etiqueta).
18. PRATS DE MOLLÓ, 1992, batlle: Sr. Josep Albert, conseller general (Partit Comunista).
19. EL SOLER, 1992, batlle: Sr. André Daugnac, senador (UDF).
20. COTLLIURE, 1992, batlle: Sr. Michel Mouly (Partit Socialista).
21. TOLUGES, 1993, batlle: Sr. Louis Caseilles, conseller general (Partit Socialista).
22. CERET, 1993, batlle: Sr. Henri Sicre, conseller general, diputat (Partit Socialista).
23. SANT LLORENÇ DE LA SALANCA, 1994, batlle: Sr. René Marquès, president del Consell General, senador (UDF).
24. LA ROCA DE LES ALBERES, 1995, batlle: Sra. Maryse Armada (sense etiqueta).
25. PRADA, 1995, batlle: Sr. Paul Blanc, conseller general, senador (RPR).
26. BONPÀS, 1996, batlle: Sr. Jean-Paul Batlle (divers dreta).
27. PIÀ, 1996, batlle: Sr. Guy Parès (Partit Socialista).
28. PONTELLÀ, 1996, batlle: Sra. Mary Sanchiz (sense etiqueta).
29. PERPINYÀ, 1996, batlle: Sr. Jean-Paul Alduy (UDF).
30. FONTROMEU, 1998, batlle: Sr. Pierre Bosselut (divers dreta).
31. LLUPIÀ, 1998, batlle: Sr. Roger Rigall (sense etiqueta).
32. SANT ANDREU, 1999, batlle: Sr. Francís Manent (Partit Socialista).
33. FORQUES, 1999, batlle: Sr. Maurice Peytavi (sense etiqueta).
34. SANTA MARIA LA MAR, 1999, batlle: Sr. Pierre Roig (divers dreta).
35. CORNELLÀ DE LA RIBERA, 2000, batlle: Sr. Francis Gaciot (sense etiqueta).

Revisions en curs:

- 36. VILALLONGA DE LA SALANCA, 2000
- 37. ESTAVAR
- 38. ÈGAT
- 39. ELS ANGLES

MAPA 1. Catalunya Nord: revisió del cadastre amb grafia catalana correcta. Situació al febrer de 2000.

7. ELEMENTS SOBRE EL CAS DE LA CORRECCIÓ DELS TOPÒNIMS CATALANS DEL CADASTRE DE PERPINYÀ I LA SENTÈNCIA DEL TRIBUNAL ADMINISTRATIU DE MONTPELLER DEL 26 DE MARÇ DEL 1997

7.1. LES CIRCUMSTÀNCIES: LA REVISIÓ DEL CADASTRE DE PERPINYÀ

A l'estiu del 1996 l'Ajuntament de Perpinyà va decidir de revisar i corregir la toponímia del cadastre del municipi i, aprofitant aquesta revisió, de posar nous noms de llocs als fulls cadastrals que no en tenien, especialment a la ciutat. Va convocar una comissió amb membres del Consell Municipal, gent que coneixia el territori (pagesos, el responsable del sindicat d'irrigants i bons coneixedors de la ciutat i dels barris) i universitaris, és a dir, el mateix tipus de persones que reuneixen els serveis del cadastre quan fan la revisió d'un municipi. El Ple del Consell Municipal de Perpinyà, reunit a la Casa de la Vila el 21 de novembre del 1996, va aprovar la revisió per unanimitat (grup majoritari, socialistes, comunistes i Front Nacional).

7.2. LA DENÚNCIA I ELS ARGUMENTS DEL PREFECTE DEL PIRINEU ORIENTAL

— Per raons que, segons la premsa i l'opinió pública, tenien més a veure amb les oposicions polítiques i la pugna personal, el prefecte del Departament del Pirineu Oriental va denunciar la revisió davant el Tribunal Administratiu. És possible que la ignorància de les normes vigents i dels antecedents del cadastre i de l'IGN hagin induït la posició irracional dels serveis prefectorals.

— Arguments avançats pel prefecte:

- La Constitució diu que el francès és la llengua de la República. Per tant, el francès té preeminència i tots els actes jurídics inferiors han de ser en francès.

- La llei diu que els actes dels serveis públics són obligatòriament en francès.
- Segons el prefecte, la deliberació de l'Ajuntament de Perpinyà vulnera aquestes disposicions quan posa en català noms que eren en part o en la totalitat en francès o noms catalans fonetitzats en francès, quan posa rec i camí i no *ruisseau* i *chemin*, quan s'introdueixen nous noms en català.
- Al·lega que hi ha un caràcter exclusiu d'una grafia en llengua regional, per substitució o creació *ex nihilo*.
- El fet que l'Estat francès no hagi ratificat la Carta Europea per a les Llengües Regionals o Minoritàries fa que l'ús del català sigui il·legal a França.

7.3. ELS ARGUMENTS DE LA DEFENSA

— Demana que es rebutgi la denúncia i que es constati el caràcter poc seriós dels arguments del prefecte, tant sobre el fons com sobre el cas concret.

— Sobre el fons:

- Opinar sobre la revisió del cadastre no forma part de les atribucions del prefecte dins la seva tutela dels ajuntaments.
- Quan hi ha correcció o creació, en francès o en català, es segueixen estrictament les normes pròpies de l'administració del cadastre i de l'Institut Geogràfic Nacional. No es pot dir que és il·legal, car ho seria tota la feina d'aquestes administracions.
- L'ús administratiu del francès és respectat ja que el conjunt de les indicacions dels mapes i la natura dels topònims, que els acompanya, és en francès (exemple: «*Voie communale dite* Camí de les Colobres»). La Constitució no s'oposa a l'ús de les llengües regionals i la llei de 1994 al·legada ho diu explícitament.
- Es reprenen dins la discussió les explicacions [d'un document annex] sobre els topònims, la seva recollida, els termes genèrics, etc.

— Sobre el cas del cadastre de Perpinyà:

- Ja hi ha trenta cadastres dels voltants de Perpinyà (se'n dona la llista amb les dates, des de 1983, els noms i les altres funcions dels batlles), entre els quals tots els municipis veïns (Cabestany, Salelles, Vilanova de Raó, Pollestres, Cànoves, Toluges, el Soler, Sant Esteve, Bonpàs) que ja van ser revisats amb els noms catalans corregits. Van servir de model.
- Els mapes IGN del Rosselló serveixen de base i el cadastre de Perpinyà s'hi posa en harmonia.
- Els topònims, llevat dels noms de municipi i departament, no tenen forma oficial i resulten de l'ús. L'autoritat competent és, doncs, el Consell Municipal, que en constata l'ús.

- La denúncia comporta exageracions i errors, tant en els exemples citats, alguns d'ells inexistents, com quan afirma que tot és en català, ja que s'han conservat o creat molts topònims en francès, car van ser creats i són utilitzats en aquesta llengua; s'ha actuat de manera paral·lela quan el nom va ser creat en català.

— S'hi afegia la llista de tots els noms, classificats per temes i no per seccions, amb comentaris. Molts noms del cadastre de Perpinyà ja eren correctament escrits. Molts altres que són corregits són directament manlevats dels cadastres dels municipis veïns o del mapa de l'IGN. Les correccions segueixen les directrius de l'IGN. Els noms inicialment en francès queden en francès. Estadística:

- Seccions cadastrals en zona rural: 34 noms ja correctes en català o en francès, 1 d'un altre cadastre i 8 del mapa IGN, 13 correccions, 1 nom nou en català.
- Seccions cadastrals en zona urbana: 6 noms ja correctes en català o en francès, 20 d'un altre cadastre i 1 del mapa IGN, 3 correccions, 33 noms nous en català i 12 en francès.
- Hàbitat i edificis: 49 noms ja correctes en català o en francès, 1 d'un altre cadastre i 34 del mapa IGN, 7 correccions, 10 noms nous en català i 2 en francès.
- Camins i rutes: 27 incorporen noms de seccions o de masos del cadastre de Perpinyà, 20 d'un altre cadastre, 45 correccions, cap nom nou.
- Hidrografia i irrigació: 7 incorporen noms de seccions o d'hàbitat del cadastre de Perpinyà, 10 d'un altre cadastre i 6 del mapa IGN, 26 correccions, 8 noms nous en català.
- Llocs remarcables: 7 d'un altre cadastre, 1 correcció, 9 noms nous en català.

En total, sobre 411 noms (100 %): 123 eren correctes i no s'han modificat (30 %), 118 van ser copiats d'un altre cadastre o del mapa IGN (28 %), les correccions afecten només 95 noms (23 %, tot sovint fonetitzacions o traduccions del terme genèric) i 75 noms són afegits (18 %, dels quals 61 en català i 14 en francès).

7.4. EL TRIBUNAL ADMINISTRATIU DE MONTPELLIER REBUTJA LA DENÚNCIA I APROVA LA REVISIÓ DEL CADASTRE DE PERPINYÀ

— La denúncia del prefecte del 27 de gener del 1997, acompanyada d'al·legacions i arguments escrits, va ser seguida d'una resposta escrita argumentada

dels advocats que representaven la vila de Perpinyà, i, després de la comunicació d'aquests documents a cada part, d'una segona tanda d'arguments per escrit, en pro i en contra.

— El Tribunal es va reunir el 12 de març del 1997. Va sentir un informe d'un dels seus membres sobre els documents, les observacions del senyor Vilanova, advocat per Perpinyà, les conclusions del comissari del Govern, i va deixar la sentència en deliberació.

— La sentència del 26 de març del 1997, que reproduïm a continuació, va rebutjar la denúncia del prefecte i, sobretot, va reconèixer com a fonamentats el mètode, les bases i els resultats de la revisió en català del cadastre de Perpinyà. Diu, entre altres elements:

- Les disposicions de la Constitució sobre l'ús de la llengua francesa no s'oposen a l'ús de les llengües regionals.
- Les disposicions legislatives sobre la llibertat d'accés als documents administratius (en francès) no tenen per objecte de fer-hi obstacle.
- La revisió és conforme a les instruccions de l'IGN sobre el recull de la toponímia.
- Es pot prendre en compte sobre el territori d'un municipi l'existència de topònims en llengua catalana, harmonitzar llur designació i corregir llur grafia.
- La deliberació de Perpinyà no té cap il·legalitat fins i tot quan recull nous topònims en català, seguint els usatges locals.

Tots aquests elements són molt importants car, fins aleshores, no s'havia produït cap afer en justícia sobre toponímia. La sentència fa jurisprudència en la matèria, a Catalunya Nord per al català com arreu de l'Estat francès per a les altres llengües o dialectes, incloent-hi els dialectes del francès (llengües d'oïl). El prefecte va presentar recurs contra la sentència.

DOCUMENT

*Sentència del 26 de març del 1997 del Tribunal Administratiu de Montpellier,
per la qual s'aprova la correcció del cadastre de Perpinyà*

**TRIBUNAL ADMINISTRATIF
DE MONTPELLIER**

REPUBLIQUE FRANCAISE

NK

N° 97-270

N° 97-275

**AU NOM DU PEUPLE FRANCAIS
Le Tribunal Administratif de
MONTPELLIER
Statuant au Contentieux**

CHAMBRE 5

INSTANCE

PRÉFET DES PYRÉNÉES-ORIENTALES

C/

COMMUNE DE PERPIGNAN

REPRÉSENTÉE PAR LA SCP D'AVOCATS PARRAT-VILANOVA-PARRAT

AUDIENCE DU 12 MARS 1997

LECTURE DU 26 MARS 1997

CODE CNLJ : 135-02-01-02-01-03

VU, présentées par le PRÉFET DES PYRÉNÉES-ORIENTALES :

1° - la requête enregistrée au greffe sous le n° 97-275 le 27 janvier 1997 ; le préfet demande que le tribunal annule la délibération en date du 21 novembre 1996 par laquelle le conseil municipal de PERPIGNAN a décidé la révision toponymique du cadastre de la commune

VU la délibération attaquée ;

VU les mémoires enregistrés les 20 février et 11 mars 1997, présentés pour la commune de PERPIGNAN représentée par son maire en exercice ; la commune de PERPIGNAN conclut au rejet de la requête, et, en outre, à ce que l'État soit condamné à lui verser une somme de 8 000 F au titre de l'article L. 8-1 du code des tribunaux administratifs et des cours administratives d'appel

DOCUMENT (continuació)
*Sentència del 26 de març del 1997 del Tribunal Administratiu de Montpellier,
 per la qual s'aprova la correcció del cadastre de Perpinyà*

NK - N° 97-270 - N° 97-275

-3-

Considérant que les requêtes du PRÉFET DES PYRÉNÉES-ORIENTAL, tendent, l'une à l'annulation de la délibération en date du 21 novembre 1996 par laquelle le conseil municipal de PERPIGNAN a décidé la révision toponymique du cadastre de la commune, l'autre à ce qu'il soit sursis à l'exécution de cette délibération ; qu'il y a lieu de joindre lesdites requêtes pour statuer par un seul jugement ;

SUR LA REQUÊTE N° 97-275 :

Considérant que ni les dispositions de la Constitution en vertu desquelles la langue de la République est le français, ni celles de la loi sus-visée du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française qui, selon leurs termes mêmes, ne s'opposent pas à l'usage des langues régionales de France, ni les dispositions législatives organisant la liberté d'accès aux documents administratifs, n'ont pour objet ou pour effet de faire obstacle à une révision du cadastre destinée comme en l'espèce, et conformément d'ailleurs aux instructions de l'Institut géographique national sur le recueil de la toponymie, à prendre en compte l'existence sur le territoire d'une commune de toponymes en langue catalane et d'harmoniser la désignation des divers toponymes ou de corriger leur graphie ; que la délibération attaquée n'est ainsi entachée d'aucune illégalité alors même qu'un certain nombre de toponymes nouvellement retenus ont pu être désignés en catalan suivant les usages locaux ; que les conclusions tendant à l'annulation de ladite délibération ne sauraient par suite être accueillies ;

SUR LA REQUÊTE N° 97-270 :

Considérant qu'à la suite du présent jugement statuant sur la légalité de la délibération contestée, les conclusions tendant à ce qu'il soit sursis à l'exécution de cette délibération sont devenues sans objet ;

L. 8-1 DU CODE DES TRIBUNAUX ADMINISTRATIFS ET DES COURS ADMINISTRATIVES D'APPEL :

Considérant qu'il y a lieu, en application de l'article L. 8-1 du code des tribunaux administratifs et des cours administratives d'appel de condamner l'État à payer à la commune de PERPIGNAN la somme globale de 4 000 F au titre des sommes exposées par elle et non comprises dans les dépens ;

8. MODALITATS I BALANÇ DE LA REVISIÓ TOPONÍMICA DELS MAPES IGN DE CATALUNYA NORD, FEBRER DE 2000

8.1. LES INSTRUCCIONS ACTUALS DE L'IGN APLICABLES A CATALUNYA NORD

La doctrina de l'Institut Geogràfic Nacional francès és molt clara: posa com a principis el respecte dels noms, de la llengua dels noms i de l'ús de la gent del país. Es troben en un fascicle d'instruccions,⁵⁰ publicat a París l'any 1982 i distribuït des d'aleshores a tots els topògrafs i ajudants que revisen els mapes a tot França.

Heus-ne aquí els punts essencials:

— La Comissió de Toponímia de l'IGN constata que la situació dels noms de llocs dins els mapes és molt diversa, «cela s'explique par la diversité de leur origine et de leur évolution, et par les déformations qu'ils ont subies. La plupart ont heureusement des graphies correctes, étymologiques ou phonétiques, mais certains ont des graphies fantaisistes; d'autres enfin sont des non-sens, voire des coq-à-l'âne».⁵¹ Cal detectar sobretot aquests últims per a corregir-los.

— Molts noms de lloc tenen formes dialectals: «Il est donc nécessaire de déterminer l'aire dialectale à laquelle appartiennent les toponymes de la région intéressée et d'appliquer les principes de notation propres à chaque aire dialectale»,⁵² doncs, a Catalunya Nord, el català.

50. *Instructions sur le recueil de la toponymie à l'usage des topographes opérant en France*, París, IGN, 1982, 25 p., 21 x 29,7 cm.

51. *Instructions sur le recueil...*, París, IGN, 1982, p. 2, trad.: 'això s'explica per la diversitat de llur origen i de llur evolució, i de les deformacions que van patir. La major part tenen, per sort, grafies correctes, etimològiques o fonètiques, però n'hi ha que tenen grafies fantasioses; finalment, d'altres són contrasentits, fins i tot poca-soltades'.

52. *Instructions sur le recueil...*, París, IGN, 1982, p. 2, trad.: 'És necessari, doncs, de determinar l'àrea dialectal a la qual pertanyen els topònims de la regió concernida i d'aplicar els principis de notació propis de cada àrea dialectal'.

— «Il n'est question ni de franciser, ni de dialectaliser des formes connues. La toponymie est recueillie de manière à être comprise et acceptée par les premiers utilisateurs de celle-ci, c'est-à-dire les habitants de la région eux-mêmes.»⁵³

— «Un toponyme est un nom propre qui s'attache de façon permanente à un lieu ou à un détail topographique et sert à l'identifier.»⁵⁴ Això significa que no s'hi valen canvis de noms, traduccions o deformacions. Nom i lloc van lligats.

— Què passa quan un nom és compost, és a dir, constituït d'un terme genèric, que indica la natura del lloc o objecte, i d'un terme específic, que el completa per a individualitzar-lo? La resposta és clara: no cal traduir el terme genèric (per exemple: *còrrec, riu, rec, agulla, camí, font, puig, coll, serra, hort, mas, molí, capella*, etc.) car «les termes génériques font partie du toponyme lui-même et sont placés en général en tête de celui-ci.»⁵⁵

— «Les toponymes recueillis au cours des travaux de terrain sont, dans leur très grande majorité le reflet des divers dialectes ou langues qui ont été parlés, ou sont encore parlés, en France.»⁵⁶ En la llista de llengües es cita explícitament la llengua catalana. En aquest cas, «il convient de préserver l'intégralité des toponymes dialectaux, en tenant compte du contexte local dans lequel chacun de ces toponymes se présente.»⁵⁷ Per tant, seguint aquest principi de base, a Catalunya Nord, la revisió es fa preservant la integritat del topònim en català.

LA REVISIÓ I EL PUNT DE LA SITUACIÓ

L'any 1996 l'IGN editava dos mapes a escala 1:25.000 de la nova sèrie Top 25 amb toponímia corregida, els de Perpinyà i de Banyuls de la Marenda. S'afegien als mapes de Montlluís, de Sallagosa i de l'Hospitalet, de l'antiga planificació, ja revisats i corregits l'any 1986, i reincorporats dins bona part

53. *Instructions sur le recueil...*, París, IGN, 1982, p. 2, trad.: 'No és pas qüestió ni de francesitzar ni de dialectalitzar. La toponímia és recollida de tal manera que sigui entesa i acceptada pels primers utilitzadors d'aquesta, és a dir, els habitants mateixos de la regió'.

54. *Instructions sur le recueil...*, París, IGN, 1982, p. 3, trad.: 'Un topònim és un nom propi que va lligat de manera permanent a un lloc o a un detall topogràfic i serveix per a identificar-lo'.

55. *Instructions sur le recueil...*, París, IGN, 1982, p. 3, trad.: 'els termes genèrics formen part del topònim mateix i van situats en general al davant seu'.

56. *Instructions sur le recueil...*, París, IGN, 1982, p. 19, trad.: 'Els topònims recollits durant els treballs de camp són, la gran majoria, el reflex dels diversos dialectes o llengües que van ser parlats, o són encara parlats, a França'.

57. *Instructions sur le recueil...*, París, IGN, 1982, p. 19, trad.: 'convé preservar la integritat dels topònims dialectals, tenint en compte el context local dins el qual es presenta cada un'.

dels nous mapes Top 25 de Fontromeu i de Montlluís. L'any 1999 l'IGN publicava el mapa revisat de Ceret. El mateix any, s'enviaven els llistats de les correccions del mapa de Tuïr-Illa, i els retocs dels mapes de Perpinyà i Banyuls, ja en reedició.

Queden pocs mapes per a revisar: Prada, massís del Canigó i la part encara antiga de Fontromeu i de Montlluís. L'IGN s'està anticipant i ja entra en el seu banc de dades els topònims corregits que se li envien (és el cas de la meitat del mapa del Canigó). Es pot pensar que abans de l'any 2005 el conjunt de Catalunya Nord tindrà els mapes oficials editats i revisats amb grafia catalana correcta. A més a més els nous mapes són més rics en noms de llocs, còrrecs, recs i camins que els mapes precedents, ja que s'accepten incorporacions de nous noms si la lectura del mapa no se'n troba perjudicada.

El corresponsal de l'IGN, que proposa les llistes de correccions i els nous topònims des de l'inici d'aquest procés, és el CREC, Centre de Recerques i d'Estudis Catalans de la Universitat de Perpinyà, transformat en ICRECS, Institut Català de Recerca en Ciències Socials, després del 1995.

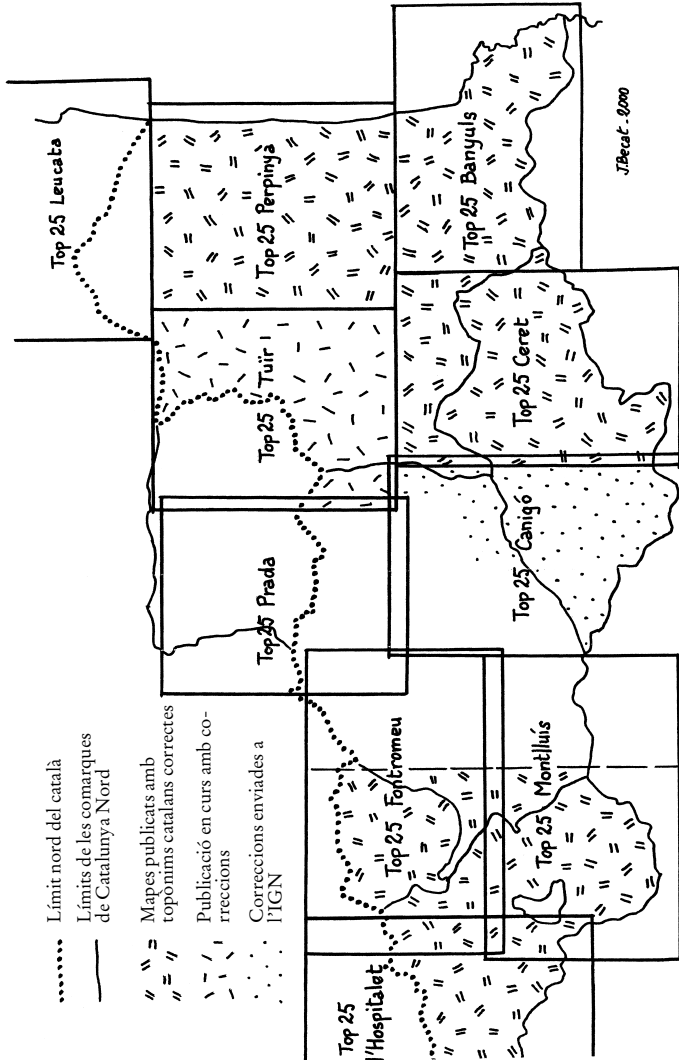
Hom pot observar en els mapes ja publicats que en general la toponímia, els noms referents a l'aigua i els noms dels pobles que no són cap d'un municipi tenen una grafia correcta catalana (llevat d'excepcions que es corregiran aprofitant una reedició). Però s'observa també que alguns noms notables tenen encara grafies errònies.

Es tracta en primer lloc dels noms dels municipis i dels pobles que són el cap d'aquests municipis, com també de tots els noms compostos que els inclouen. En efecte, són dels pocs noms que tenen forma oficial; tots els altres van ser corregits. Per exemple, al Capcir i a l'Alta Cerdanya, trobarem Formiguères (i no Formiguera), Bolquère (per Bolquera) i els seus derivats Superbolquère i *Forêt de* Bolquère. Però els pobles d'Esposolla, Odelló de Real o Vilanova, amb el seu derivat Bosc de Vilanova, són correctes.

En segon lloc, s'observen redundàncies com ara l'Aude/l'Auda, Odeillo/Odelló i Via/Vià, en el mapa Top 25 Fontromeu. En el mateix mapa també es pot llegir la Bullosa / les Bouillouses, o en el mapa de Perpinyà i a la plana l'Agli/l'Agly, etc. En aquests casos d'uns quants topònims notables, l'IGN ha preferit posar, encara que no es tracti de noms amb forma oficial, l'antic nom i el nom català correcte, com a mesura transitòria, perquè es tractava d'un nom conegut, que entrava a diverses xarxes d'informació de l'Estat, i que hauria costat massa diners i enrenou canviar-lo a tot arreu.

Per fi, molts topònims de la part dels mapes Top 25 en territori espanyol tenen grafies aberrants o encara castellanitzades. La raó és que l'IGN francès i l'IGN espanyol tenen acords de reciprocitat per a reproduir les parts dels seus respectius mapes que facin falta. Quan el mapa 1:25.000 espanyol és publicat i corregit, l'IGN francès l'incorpora en la seua edició següent. En el cas contrari,

continua utilitzant el fons anterior, en què n'hi ha encara de l'època franquista o de la transició. En alguns mapes Top 25 s'arriba, doncs, a la situació paradoxal que la part francesa, a Catalunya Nord, té una toponímia catalana correcta i la part espanyola, a Catalunya, pateix encara d'una toponímia penosa.

MAPA

Catalunya Nord: revisió dels topònims dels mapes IGN a escala 1:25.000, amb grafia catalana correcta. Situació al febrer de 2000.